

Evaluatie 2023

Patrijzenmonitoring

24-01-2024

Auteur Stichting Landschapsbeheer Gelderland
Opdrachtgever Collectief Rivierenland
Status Definitief
Datum 23-01-2024

Beeld: Jordy Houkes en Peter Eekelder

Inhoudsopgave

1. Inleiding	5
2. Territoria en beheer	6
Methode	6
Minimaal en optimaal beheer	6
Focusgebieden	7
3. Per focusgebied	8
Aantallen	8
Dichtheden patrijzen per focusgebied	9
Oppervlakte maatregelen	11
Afstand territoria van maatregelen focusgebieden	13
Verdeling ANLb categorieën per focusgebied	14
Batenburg e.o.	14
Duivense Broek	14
Groesbeek	15
Herwijnen e.o.	15
Heteren Zuid	15
Randwijk	16
Nederhemert	16
Territoria en beheer per focusgebied	17
Batenburg	17
Duivense broek	18
Groesbeek	20
Herwijnen e.o.	22
Heteren Zuid	23
Randwijk	24
Nederhemert	26
4. Per deelgebied	27
Aantallen	27
Dichtheden patrijzen per deelgebied	27
Oppervlak maatregelen in telgebieden	29
Afstand territoria van maatregelen deelgebieden	32
Territoria en beheer op kaart	33
Bemmel	33
Betuwe West (TCW)	34
Bommelerwaard	35
Duivense broek	36
Groesbeek	37
Maurik	40
Ooijpolder	40
Overbetuwe	41
5. Conclusies en aanbevelingen	42
Tellingen	42
Communicatie vanuit collectief Rivierenland	42
Faciliteren patrijzen-tellers door SLG	42
Predatie en verstoring	43
Territoria en beheer	43
Inventarisatie landschap t.b.v. de patrijs excl. ANLb	44
Bronnen	45

Bijlagen	46
Bijlage 1 Patrijzentegebieden	47
Bijlage 2 Aandachtspunten vanuit de patrijzen-tellers	48
Bemmel	48
Betuwe West (TCW).....	48
Bommelerwaard	48
Duivense broek.....	48
Groesbeek	48
Maas en Waal Mid-West	48
Maas en Waal (Wijchen)	48
Maurik.....	49
Ooijpolder	49
Overbetuwe	49
Bijlage 3 Optimaal beheer en pakketten	50

1. Inleiding

Een onderdeel uit het Actieplan Akker- en weidevogels Gelderland (2016) was het realiseren van maatregelen voor de doelsoort patrijs in specifiek voor deze doelsoort aangewezen actiegebieden. Collectief Rivierenland startte in 2016/2017 met het beheer van kruidenrijke akkerranden. Sinds 2018 zijn ook patrijzenranden onder beheer gekomen, dit zijn feitelijk ook kruidenrijke akkerranden, maar kennen een beheer dat specifiek op de patrijs is gericht. In de jaren erna is het beheer voor de patrijs verder uitgebreid. Sinds 2018 vindt de beheermonitoring voor de patrijs plaats door Stichting Landschapsbeheer Gelderland (SLG) in opdracht van de agrarische collectieven in Gelderland.

In samenwerking met Sovon, worden door Stichting Landschapsbeheer Gelderland vrijwillige patrijzentellers opgeleid. Vrijwilligers zijn onmisbaar bij het tellen van patrijzen en het verzamelen en invoeren van de gegevens. Hoe wordt geteld staat beschreven in de Handleiding patrijstellingen en invoer op Avimap en Sovon (SLG, 2023).

2023 kenmerkte zich door een koude eerste telperiode. Voor de tellers een uitdaging om een relatief warme avond te vinden voor een geluidstelling. Begin maart sneeuwde het zelfs nog. De loop van maart verliep nat en in de loop van april werd het eindelijk warm. In tegenstelling tot 2020 en 2022, waarin grote droogte heerste en minder insecten beschikbaar waren.

In 2023 is er in Gelderland geteld in 204 telgebieden. Hiervan liggen 101 (tel)gebieden in het Rivierenland. In 12 telgebieden in de Ooijpolder en 1 telgebied in Duivense Broek worden door Sovon tellers Broedvogelmonitoring-tellingen gedaan, de overige 88 telgebieden worden door 110 vrijwilligers geteld.

Deze telgebieden zijn onderverdeeld in deelgebieden (lees regio's). Binnen enkele deelgebieden zijn in 2020 door Collectief Rivierenland focusgebieden voor de patrijs aangewezen. Meer informatie over focusgebieden staat vermeld in hoofdstuk 2.

Deze rapportage is gebaseerd op de data van de voorjaarestellingen in 2023 (t/m augustus) in het Rivierengebied en de evaluatieavonden met de vrijwilligerscoördinatoren. De rapportage geeft inzicht in getelde oppervlakte, het aantal territoria, het beheer en de relatie tussen die twee. Voor de focusgebieden staan deze overzichten, kaarten en adviezen in hoofdstuk 3. Voor de deelgebieden staat dit in hoofdstuk 4.

Hierbij is in hoofdstuk 3, indien geteld, ook inzicht gegeven in de gevonden gezinnen en kluchten t/m december 2023. Niet in alle gebieden zijn gezinnen geteld. Daar waar wel geteld is, zijn het momentopnames geweest. Doordat gezinnen niet gevolgd zijn en dubbeltellingen niet uit te sluiten zijn, kunnen er geen betrouwbare uitspraken worden gedaan over kuikenoverleving. Wel wordt inzicht verschaft in het aantal gevonden gezinnen (t/m september) en kluchten (vanaf oktober) en gemiddeld aantal kuikens per gezin of patrijzen per klucht.

Een definitief shape bestand met gevonden gezinnen en kluchten wordt eind februari separaat aangeleverd. Hiermee wordt inzicht verschaft in het aantal gevonden gezinnen en kan d.m.v. kolom 'Aantal' de gemiddelde grootte van gezinnen/kluchten berekend worden.

In het hoofdstuk 5 staan de conclusies en aanbevelingen weergegeven. De belangrijkste gemaakte opmerkingen tijdens de evaluatiebijeenkomsten zijn opgenomen in bijlage 4. Separaat aan deze beheerevaluatie zullen kaarten gedeeld worden per focusgebied met daarop alle bezoeksstippen die tot de territoria in deze rapportage hebben geleid, evenals de data uit waarneming.nl.

Sovon tellingen in kader van het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM) van de Provincie Gelderland zijn geen onderdeel van deze rapportage. Wel kijken we voor met name Ooijpolder mee met BMP tellingen van Sovon tellers, waarbij ook de patrijs wordt geteld. Deze data is wel meegenomen in deze rapportage.

2. Territoria en beheer

Methode

Voor de analyse van de territoria en het beheer zijn eerst alle territoria van de patrijs bepaald aan de hand van de autoclustering van Sovon. Daarna is een selectie gemaakt van de territoria die op respectievelijk 300, 500 en 1000 meter afstand liggen van genomen maatregelen voor de patrijs. 300-500 meter is de dispersieafstand van patrijzen (Sovon rekent met 500m). Als het biotoop geschikt is blijven paartjes binnen een straal van 300-500 meter. Dit betekent dat maatregelen het meest effectief zijn als ze binnen een straal van 500 meter van een vastgesteld territorium worden genomen.

De maatregelen (allen afgesloten via ANLb) waarmee is gerekend, zijn:

- bloemenblok
- botanisch hooiland
- botanische hooilandrand
- botanische weiderand
- knip- en scheerheg 20-50% snoei
- kruidenrijke akker
- kruidenrijke akkerrand
- struweelhaag jaarlijks
- struweelhaag snoei 5-7jr
- struweelrand
- weiderand
- wintervoedselakker

Patrijzen-paartjes die binnen 300 meter de beschikking hebben over voedsel en dekking middels een ANLb-maatregel hebben een lichtgroene kleur gekregen op kaart, tussen 300-500 m een groene kleur, tussen 500-1000 m een oranje kleur en als er sprake is van meer dan 1000 meter een rode kleur. Zodoende kunnen er uitspraken worden gedaan of er voldoende beheermaatregelen zijn afgesproken in een gebied.

Natuurlijk speelt ook het bestaande landschap een grote rol. Bij de huidige analyse was er geen mogelijkheid om hier rekening mee te houden, behalve de aanname dat bestaande landschap voor ca. de helft bijdraagt aan geschikt habitat voor de patrijs. Bij 7% maatregelen is er een stabilisatie van de populatie. Het streven is 10% van het landschap optimaal inrichten voor de patrijs, waarvan ca. 5% wordt gerealiseerd door bestaand landschap en ca. 5% door gerichte maatregelen ANLb. Dan zou de populatie moeten groeien.

Minimaal en optimaal beheer

Gezien het landschap in het Rivierenland en de kwaliteit van de bestaande landschapsstructuren en uitgaande van diverse literatuuronderzoeken is voor het collectief Rivierenland de volgende keuze gemaakt qua minimaal en optimaal beheer in de patrijzenfocusgebieden:

- Minimaal beheer = op 1,5 % van de oppervlakte worden ANLb maatregelen genomen
- Tussenvariant = op 3% van de oppervlakte worden ANLb maatregelen genomen
- Optimaal beheer = op 5% van de oppervlakte worden ANLb maatregelen genomen

Hierbij wordt tevens als uitgangspunt gehanteerd dat de helft van de ANLb maatregelen bestaat uit tijdelijke maatregelen zoals akkerranden, keverbanken en kruidenrijke akkers en de andere helft uit duurzame maatregelen zoals hagen, struweelranden, kruidenrijke stroken en botanisch grasland. ANLb aangevuld met bestaand geschikt landschap zou dan in totaal 10% van de oppervlakte moeten beslaan.

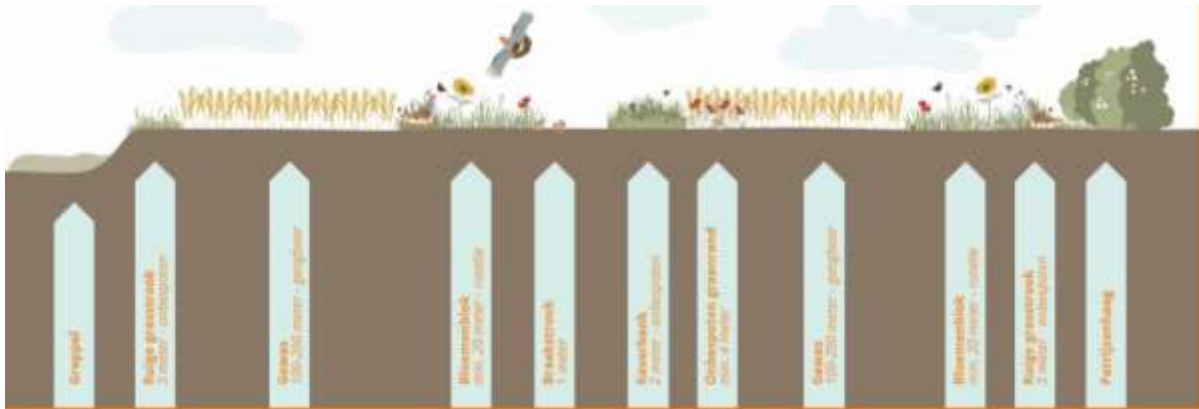
Focusgebieden

Om ANLb zo goed mogelijk in te kunnen zetten, wordt er gewerkt met focusgebieden: de beste gebieden waar nog behoorlijke aantallen patrijzen voorkomen en het huidige landschap en grondgebruik kansen biedt voor de toekomst. Om tot de bepaling van focusgebieden te komen zijn een aantal stappen uitgevoerd.

Alle gebieden waarvan de inschatting is dat er nog een levensvatbare, niet geïsoleerde, populatie van patrijzen zit, zijn opgenomen als focusgebied:

- Ten eerste is op basis van de telresultaten van 2018-2021 gekeken naar het voorkomen van de patrijs in het Rivierenland.
- Ook de waarnemingen van de patrijs die zijn ingevuld op waarneming.nl zijn meegenomen.
- En daarnaast is ook gekeken naar de kaart van de patrijs uit de Vogelatlas van Sovon.
- Vervolgens is rekening gehouden met de minimale grootte van 500 ha per gebied.
- Als grenzen van de focusgebieden zijn zoveel mogelijk de grenzen van telgebieden aangehouden omdat dit redelijk harde grenzen zijn (wegen, waterlopen ed.).

Er bestaat geen perfecte manier om de verschillende habitatmaatregelen voor de patrijs over een landschap te verdelen, maar er zijn wel een paar richtlijnen. Optimaal beheer moet erop gericht zijn om al de noodzakelijke habitats en maatregelen (nestgelegenheid, kuikenhabitat, winterdekking) aan te bieden binnen het territorium van een paartje patrijzen. Deze illustratie uit de Partridge Leidraad laat een ideale indeling zien.

Voor het Rivierenland zijn in totaal 7 focusgebieden voor de patrijs aangewezen. De focusgebieden staan weergegeven op de kaart in bijlage 1.

3. Per focusgebied

Aantallen

Zie hieronder de verdeling van de getelde gebieden binnen de focusgebieden. De kaarten met het overzicht van de begrensde focusgebieden en de telgebieden per focusgebied, zijn opgenomen in bijlage 1.

Tabel 1a: Aantal en oppervlak van de getelde telgebieden in de focusgebieden t.o.v. van het totale oppervlak van het focusgebied

Focusgebied	Getelde gebieden	Oppervlakte getelde gebieden (ha)	Totale oppervlakte focusgebied (ha)
Batenburg e.o.	17	3.927	4.079
Duivense Broek	5	1.747	1.755
Groesbeek	3	538	860
Herwijnen e.o.	8	2.556	2.513
Heteren Zuid	5	1.040	1.047
Randwijk	4	463	832
Nederhemert	3	438	462
Eindtotaal	45	10.709	11.548

De cijfers over dichtheden en territoria in deze rapportage zijn gebaseerd op deze getelde gebieden, zodat alle verzamelde patrijzenda meegenomen wordt.

Als er puur gekeken wordt naar de telgebieden die minimaal 6x zijn geteld, dat ziet de tabel er anders uit. Voor komende jaren zal de focus moeten liggen op inzet van vrijwilligers in de telgebieden binnen de focusgebieden en het tellen volgens de gestelde telmethode. De patrijs is een moeilijk te spotten soort, waardoor deze minimaal aantal tellingen nodig zijn om een goede indicatie te krijgen waar en hoeveel patrijzen er zijn.

Tabel 1b: Aantal en oppervlak van de telgebieden in de focusgebieden die minimaal 6x geteld zijn

Focusgebied	Getelde gebieden	Oppervlakte getelde gebieden (ha)
Batenburg e.o.	12	2.631
Duivense Broek	2	1.197
Groesbeek	3	538
Herwijnen e.o.	5	1.520
Heteren Zuid	4	749
Randwijk	2	335
Nederhemert	3	381
Eindtotaal	31	7.352

Dichtheden patrijzen per focusgebied

Hieronder is per focusgebied het aantal territoria en oppervlakte van de getelde gebieden weergegeven van de jaren 2020 en 2022. De dichtheid zegt iets over het aantal territoria per 1000 hectare en met dit getal kunnen de verschillende focusgebieden met elkaar vergeleken worden.

Tabel 2: Aantal territoria, oppervlakte en dichtheid van de getelde gebieden in 2020

Focusgebied	Oppervlak focusgebied (ha)	Aantal territoria	Dichtheid (per 1000 ha)
Batenburg e.o.	4.079	46	11,3
Duivense Broek	1.755	8	4,6
Groesbeek	771	16	20,8
Herwijnen e.o.	1.622	13	8,0
Heteren Zuid/Randwijk	2.018	5	2,5
Nederhemert	925	4	4,3

Tabel 3: Aantal territoria, oppervlakte en dichtheid van de getelde gebieden in 2021

Focusgebied	Oppervlak focusgebied (ha)	Aantal territoria	Dichtheid (per 1000 ha)
Batenburg e.o.	4.079	44	10,8
Duivense Broek	1.755	6	3,4
Groesbeek	771	31	40,2
Herwijnen e.o.	2.513	11	4,4
Heteren Zuid	1.047	3	2,9
Randwijk	462	5	10,8
Nederhemert	925	11	11,9

Tabel 4: Aantal territoria, oppervlakte en dichtheid van de getelde gebieden in 2022

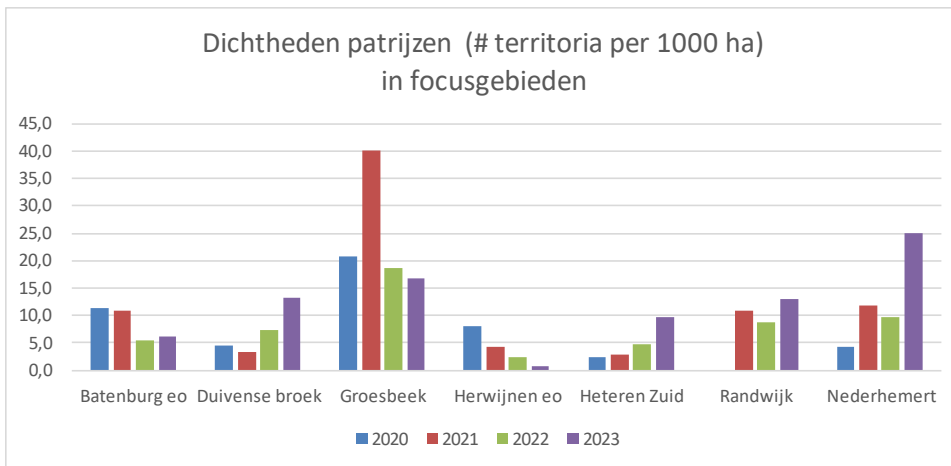
Focusgebied	Oppervlak focusgebied (ha)	Aantal territoria	Dichtheid (per 1000 ha)
Batenburg e.o.	4.079	22	5,4
Duivense Broek	1.755	13	7,4
Groesbeek	860	16	18,6
Herwijnen e.o.	2.513	6	2,4
Heteren Zuid	1.047	5	4,8
Randwijk	462	4	8,7
Nederhemert	832	8	9,6

Tabel 5: Aantal territoria, oppervlakte en dichtheid van de getelde gebieden in 2023

Focusgebied	Oppervlak focusgebied (ha)	Aantal territoria	Dichtheid (per 1000 ha)
Batenburg e.o.	3.927	24	6,1
Duivense Broek	1.747	23	13,2
Groesbeek	538	9	16,7
Herwijnen e.o.	2.556	2	0,8
Heteren Zuid	1.040	10	9,6
Randwijk	463	6	13,0
Nederhemert	438	11	25,1

Bij goede patrijzengebieden is de richtlijn 30-50 paar per 1000 ha (3 tot 5 per 100 ha). Zie voor de dichtheden van alle gebieden over de jaren heen, de volgende figuur.

Over de jaren heen resulteren deze cijfers in de volgende figuur.

Figuur 1: Dichtheden patrijzen per focusgebied in de periode 2020-2023

De oppervlakten zijn van de telgebieden binnen het focusgebieden die minimaal 1x geteld zijn.

Groei is te zien in:

- Duivense Broek
- Heteren Zuid
- Randwijk
- Nederhemert

In alle gevallen is dit terug te leiden tot een hoger aantal territoria. In Nederhemert zijn deze territoria ook nog gevonden op een kleiner oppervlak dan wat er in 2022 geteld is. Dat verklaart de grote uitschieter. In Duivense Broek is voor het eerst met een warmtekijker gewerkt.

Een (lichte) teruggang is te zien in:

- Herwijnen e.o.
- Groesbeek

In beide gevallen zijn er minder territoria berekend, waarbij in Groesbeek ook een minder oppervlak geteld is, vanwege afhakende tellers.

Stabiel is het in:

- Batenburg e.o.

Oppervlakte maatregelen

De huidige situatie (ANLb-beheer t.b.v. de patrijs in 2020 t/m 2023) in de aangewezen focusgebieden geeft onderstaand beeld.

Tabel 9: Oppervlak focusgebieden en ANLb-maatregelen patrijs in 2020

Focusgebieden	Totaal oppervlakte in ha's	opp ANLb in ha's	%
Batenburg e.o.	4.079	48	1,2%
Duivense broek	1.755	21	1,2%
Groesbeek	771	5	0,6%
Herwijnen	1.622	8	0,5%
Heteren-Randwijk	2.018	67	3,3%
Nederhemert	925	5	0,6%

Tabel 10: Oppervlak focusgebieden en ANLb-maatregelen patrijs in 2021

Focusgebieden	Totaal oppervlakte in ha's	opp ANLb in ha's	%
Batenburg e.o.	4.079	54,18	1,3%
Duivense broek	1.755	23,71	1,4%
Groesbeek	771	7,79	1,0%
Herwijnen e.o.	2.513	13,18	0,5%
Heteren Zuid	1.047	30,09	2,9%
Randwijk	462	20,02	4,3%
Nederhemert	925	15,60	1,7%

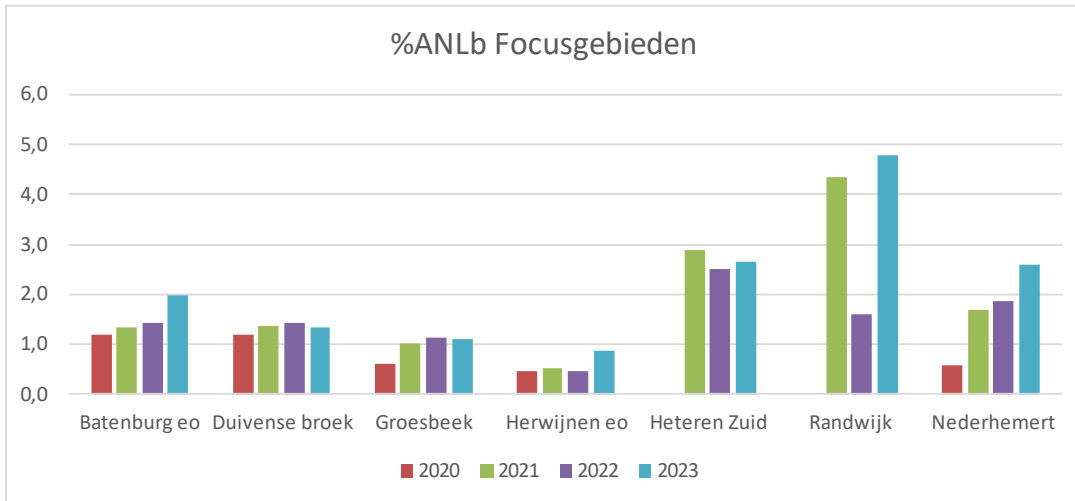
Tabel 11: Oppervlak focusgebieden en ANLb-maatregelen patrijs in 2022

Focusgebieden	Totaal oppervlakte in ha's	opp ANLb in ha's	%
Batenburg e.o.	4.079	58,47	1,4%
Duivense broek	1.755	24,91	1,4%
Groesbeek	860	9,83	1,1%
Herwijnen e.o.	2.513	11,19	0,5%
Heteren Zuid	1.047	26,31	2,5%
Randwijk	462	7,43	1,6%
Nederhemert	832	15,45	1,9%

Tabel 12: Oppervlak focusgebieden en ANLb-maatregelen patrijs in 2023

Focusgebieden	Totaal oppervlakte in ha's	opp ANLb in ha's	%
Batenburg e.o.	4.079	80,15	2,0%
Duivense broek	1.755	23,59	1,3%
Groesbeek	860	9,46	1,1%
Herwijnen e.o.	2.513	22,00	0,9%
Heteren Zuid	1.047	27,82	2,7%
Randwijk	462	22,05	4,8%
Nederhemert	832	21,52	2,6%

Over de jaren heen geeft onderstaande figuur inzicht in de ontwikkeling van aantallen ha's ANLb-maatregelen voor de patrijs in de betreffende focusgebieden.

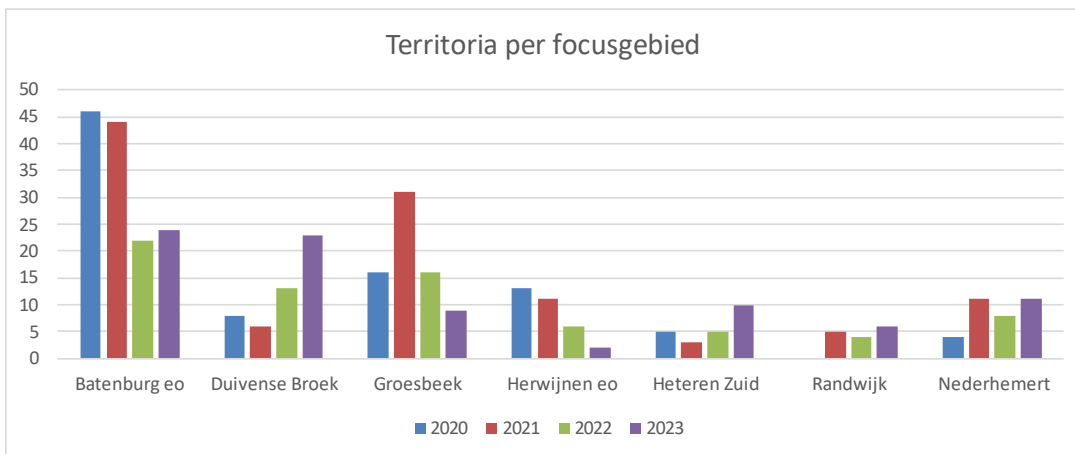

Figuur 2: Aantal ha's ANLb-maatregelen in focusgebieden regio Rivierenland in de periode 2020-2023

Voor alle focusgebieden zijn de percentages ANLb beheer voor de patrijs dit jaar flink gestegen of praktisch gelijk gebleven. Dit als gevolg van de nieuwe ANLb periode.

Uitgangspunt voor een positieve impuls voor de patrijs is 3 tot 5% ANLb maatregelen voor de patrijs. Randwijk zit hier ruimschoots in. Heteren Zuid en Nederhemert zitten daar dicht in de buurt, gevolgd door Batenburg. De overige focusgebieden zitten rondom de 1%. Hier is nog een investering in beheer nodig. Bij Ravensteinseweg (focusgebied Maas en Waal Wijchen) worden in 2023 de eerste keverbanken van het focusgebied gerealiseerd.

In figuur 1 in paragraaf 3.2 staan de dichtheden (aantal territoria patrijs per 1000 ha) per focusgebied. Figuur 4 geeft inzicht in de aantallen territoria binnen de focusgebieden.

Figuur 3: Territoria per focusgebied

Ten opzicht van 2022 zijn er in Batenburg, Duivense Broek, Heteren Zuid, Randwijk en Nederhemert meer territoria berekend dit jaar. Alleen in Groesbeek en Herwijnen is een teruggang te zien. Gemiddeld is het totaal aantal territoria over alle gebieden t.o.v. 2022 gestegen tot 114%. De daling is opvallend voor Herwijnen e.o., omdat het aantal maatregelen voor de patrijs daar wel gestegen is, al zit het percentage nog niet in de buurt van de 3-5% en het laagst t.o.v. de andere focusgebieden.

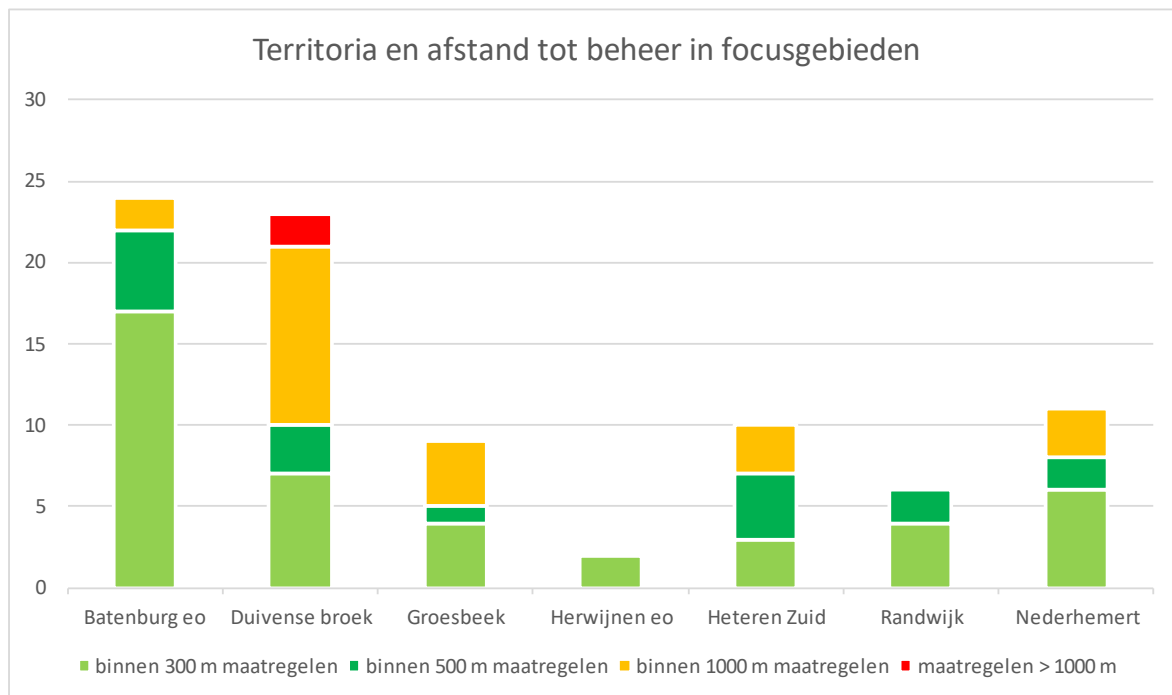
Interessant kan zijn de maatregelen die er zijn, verder te analyseren op nabijheid van de patrijs. Daarnaast heeft het koude weer in de eerste twee telperiodes gemaakt dat de geluidstellingen niet in ideale omstandigheden uitgevoerd konden worden en dit mogelijk ook tot lagere aantallen territoria hebben geleid.

Afstand territoria van maatregelen focusgebieden

Aantallen territoria in relatie tot de ANLb maatregelen binnen de focusgebieden levert onderstaande tabel en grafiek op.

Tabel 12: Aantal territoria en de afstand van de territoria tot de ANLb-maatregelen in 2023

	binnen 300 m maatregelen	binnen 500 m maatregelen	binnen 1000 m maatregelen	maatregelen > 1000 m	Totaal aantal territoria
Batenburg e.o.	17	5	2	0	24
Duivense broek	7	3	11	2	23
Groesbeek	4	1	4	0	9
Herwijnen e.o.	2	0	0	0	2
Heteren Zuid	3	4	3	0	10
Randwijk	4	2	0	0	6
Nederhemert	6	2	3	0	11
Totaal	43	17	23	2	85

Figuur 4: Aantal territoria en afstand tot ANLb-beheer in focusgebieden in 2023

Duidelijk naar voren komt dat er nauwelijks meer maatregelen missen in de nabijheid van de patrijsterritoria, alleen nog in Duivense Broek.

Verdeling ANLb categorieën per focusgebied

Bij optimaal beheer wordt als uitgangspunt gehanteerd dat de helft van de ANLb maatregelen bestaat uit tijdelijke maatregelen zoals akkerranden, keverbanken en kruidenrijke akkers en de andere helft uit duurzame maatregelen zoals hagen, struweelranden, kruidenrijke stroken en botanisch grasland.

In onderstaande paragrafen zijn de ANLb pakketten voor de patrijs verdeeld in categorieën en is het aantal hectare per categorie en het percentage van het geheel hier inzichtelijk gemaakt.

Batenburg e.o.

Tabel 13: Verdeling ANLb categorieën in Batenburg e.o.

ANLb categorie	ha	% tijdelijke maatregel	% permanente maatregel
bloemenblok	8,3315		10,39%
botanisch grasland	3,2012		3,99%
botanisch hooiland	14,7984		18,46%
botanische hooilandrand	0,3662		0,46%
botanische weiderand	27,5727		34,40%
bufferstrook	2,6676	3,33%	
keverbank	0,1924	0,24%	
knip- en scheerheg 20-50% snoei	0,0719		0,09%
kruidenrijk grasland	0,2846		0,36%
kruidenrijke akkerrand	20,9202	26,10%	
struweelhaag	0		0,00%
struweelhaag snoei 5-7jr	0,0371		0,05%
struweelrand	0,0858		0,11%
wintervoedselakker	1,623	2,02%	
Eindtotaal	80,1526	31,69%	68,31%

Duivense Broek

Tabel 14: Verdeling ANLb categorieën in Duivense Broek

ANLb categorie	ha	% tijdelijke maatregel	% permanente maatregel
bloemenblok	4,3311		18,36%
botanische weiderand	0,6684		2,83%
keverbank	0,6333	2,68%	
kievitrans	0,7608		3,22%
kruidenrijk grasland	14,3553		60,84%
kruidenrijk grasland rust	0		0,00%
kruidenrijke akkerrand	1,0606	4,50%	
struweelhaag snoei 5-7jr	0,3775		1,60%
wintervoedselakker	1,4078	5,97%	
Eindtotaal	23,5948	31,69%	68,31%

Groesbeek

Tabel 15: Verdeling ANLb categorieën in Groesbeek

ANLb categorie	ha	% tijdelijke maatregel	% permanente maatregel
bloemenblok	3,8599		40,76%
botanische hooilandrand	2,8569		30,17%
botanische weiderand	0,7201		7,60%
keverbank	0,2441	2,58%	
knip- of scheerheg jaarlijks	0,0329		0,35%
kruidenrijke akker	0,9641	10,18%	
kruidenrijke akkerrand	0,0164	0,17%	
struweelhaag snoei 5-7jr	0,3873		4,09%
struweelrand	0,0835		0,88%
wintervoedselakker	0,3042	3,21%	
Eindtotaal	9,4694	16,14%	83,86%

Herwijnen e.o.

Tabel 16: Verdeling ANLb categorieën in Herwijnen e.o.

ANLb categorie	ha	% tijdelijke maatregel	% permanente maatregel
bloemenblok	4,7489		21,58%
botanisch hooiland	1,3238		6,02%
botanische graslandrand	0		0,00%
botanische weiderand	0,668		3,04%
kievitrans	1,3493		6,13%
kruidenrijk grasland	2,7033		12,28%
kruidenrijke akker	0,2844	1,29%	
kruidenrijke akkerrand	10,3731	47,13%	
struweelhaag snoei 5-7jr	0		0,00%
wintervoedselakker	0,5569	2,53%	
Eindtotaal	22,0077	50,96%	49,04%

Heteren Zuid

Tabel 17: Verdeling ANLb categorieën in Heteren Zuid

ANLb categorie	ha	% tijdelijke maatregel	% permanente maatregel
bloemenblok	4,8953		17,66%
botanisch hooiland	2,491		8,99%
botanische hooilandrand	0,882		3,18%
botanische weiderand	0,4723		1,70%
kievitrans	0,5243		1,89%
kruidenrijk grasland	16,4125		59,21%
kruidenrijke akkerrand	0,8897	3,21%	
wintervoedselakker	1,1512	4,15%	
Eindtotaal	27,7183	7,36%	92,64%

Randwijk

Tabel 18: Verdeling ANLb categorieën in Randwijk

ANLb categorie	ha	% tijdelijke maatregel	% permanente maatregel
botanisch hooiland	19,7477		89,55%
botanische weiderand	1,3889		6,30%
kruidenrijke akkerrand	0,7766	3,52%	
struweelrand	0		0,00%
wintervoedselakker	0,138	0,63%	
Eindtotaal	22,0512	4,15%	95,85%

Nederhemert

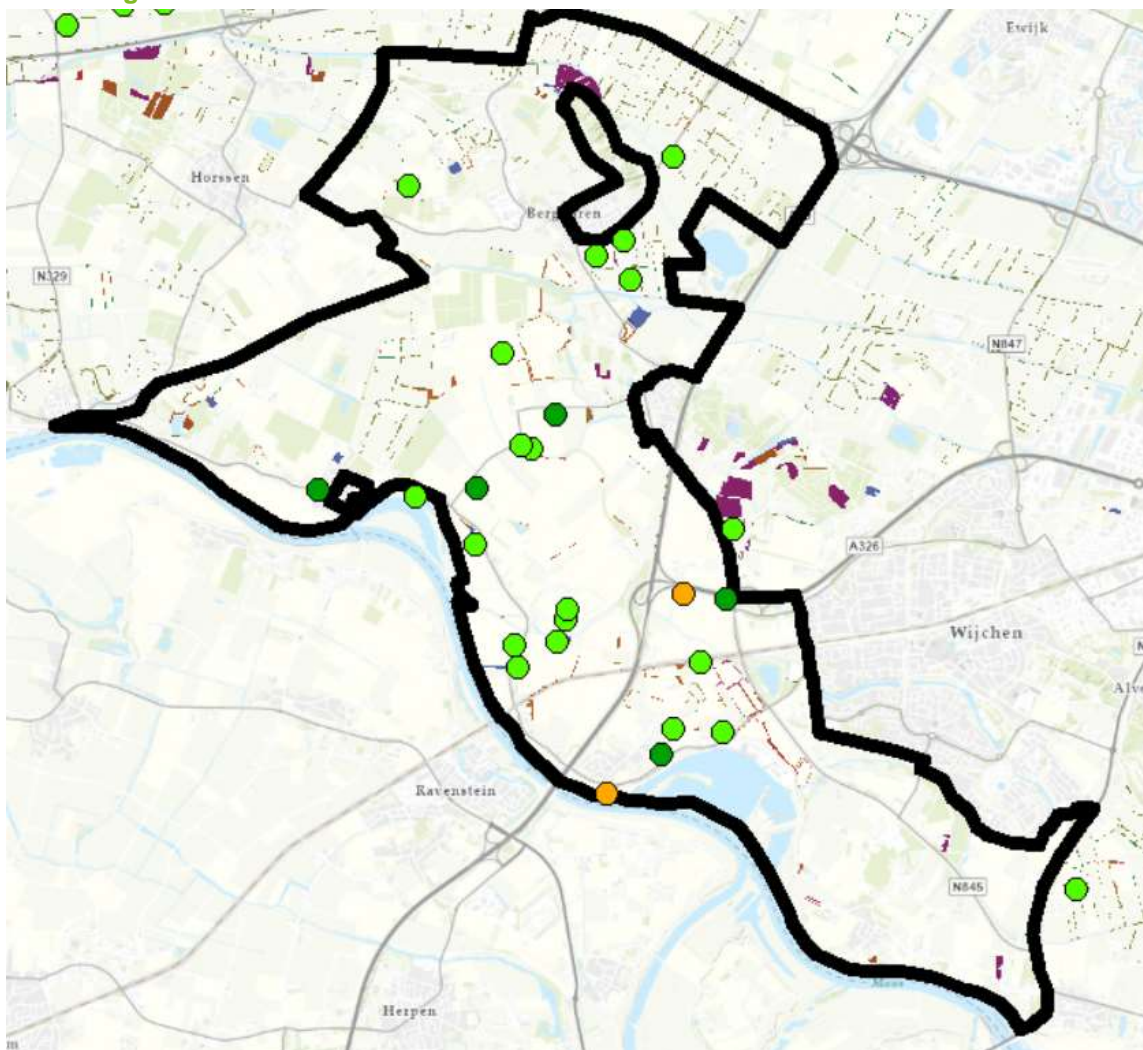
Tabel 19: Verdeling ANLb categorieën in Nederhemert

ANLb categorie	ha	% tijdelijke maatregel	% permanente maatregel
bloemenblok	3,3978		15,79%
botanisch hooiland	7,952		36,95%
botanische hooilandrand	0,3387		1,57%
botanische weiderand	0,5309		2,47%
keverbank	0,2747	1,28%	
knip- en scheerheg 20-50% snoei	0,0495		0,23%
knip- of scheerheg jaarlijks	0,08		0,37%
kruidenrijke akkerrand	8,3873	38,97%	
struweelhaag snoei 5-7jr	0,2207		1,03%
struweelrand	0,2907		1,35%
Eindtotaal	21,5223	40,25%	59,75%

In veel gebieden is het percentage tijdelijke ANLb maatregelen voor de patrijs lager dan 50%. Daar kan gestreefd worden naar een betere verdeling tussen tijdelijke en permanente maatregelen. Daar waar permanente maatregelen voldoende aanwezig zijn, kan gestreefd worden naar een betere verdeling in de pakketten. Zoals meer struweelhagen voor dekking en broedgelegenheid. Daar waar tijdelijke maatregelen voldoende aanwezig zijn, kan gestreefd worden naar een betere verdeling van pakketten. Met name meer wintervoedselakkers voor de winter en keverbanken voor de 'vroeg' insecten.

Territoria en beheer per focusgebied

Batenburg

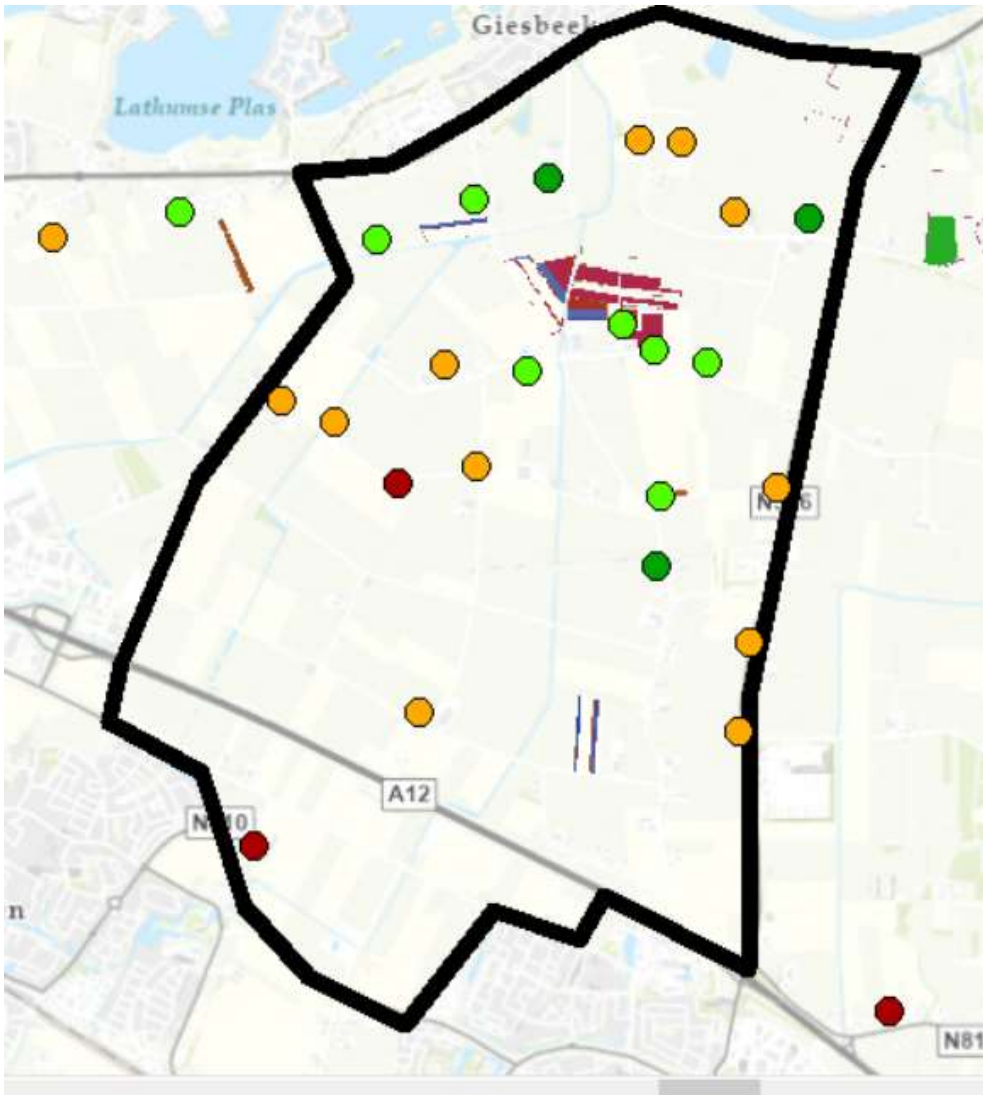

In het focusgebied Batenburg zijn 24 territoria van de patrijs geteld. 95% van het focusgebied is geteld. 17 van deze territoria liggen binnen 300 meter van genomen maatregelen (lichtgroene stippen), 5 territoria liggen binnen 500 meter afstand (donkergroene stip), 2 territoria liggen binnen 1000 meter afstand (oranje stippen) en geen enkel territorium ligt op meer dan 1000 meter afstand.

Het is aan te raden om beheermaatregelen te treffen in de nabijheid van de rode en oranje stippen.

In het focusgebied is in totaal 80,15 hectare aan maatregelen t.b.v. de patrijs genomen. Dit is op 2% van de oppervlakte. Het is aan te raden om binnen het focusgebied te streven naar 3 tot 5% maatregelen ANLb.

Duivense broek

In het focusgebied Duivense Broek zijn 23 territoria van de patrijs geteld. 100% van het focusgebied is geteld.

7 van deze territoria liggen binnen 300 meter van genomen maatregelen (lichtgroene stippen),
3 territoria liggen binnen 500 meter afstand (donkergroene stip),
11 territoria liggen binnen 1000 meter afstand (oranje stippen) en
2 territoria liggen op meer dan 1000 meter afstand (rode stippen).

Het is aan te raden om beheermaatregelen te treffen in de nabijheid van de oranje en rode stippen.

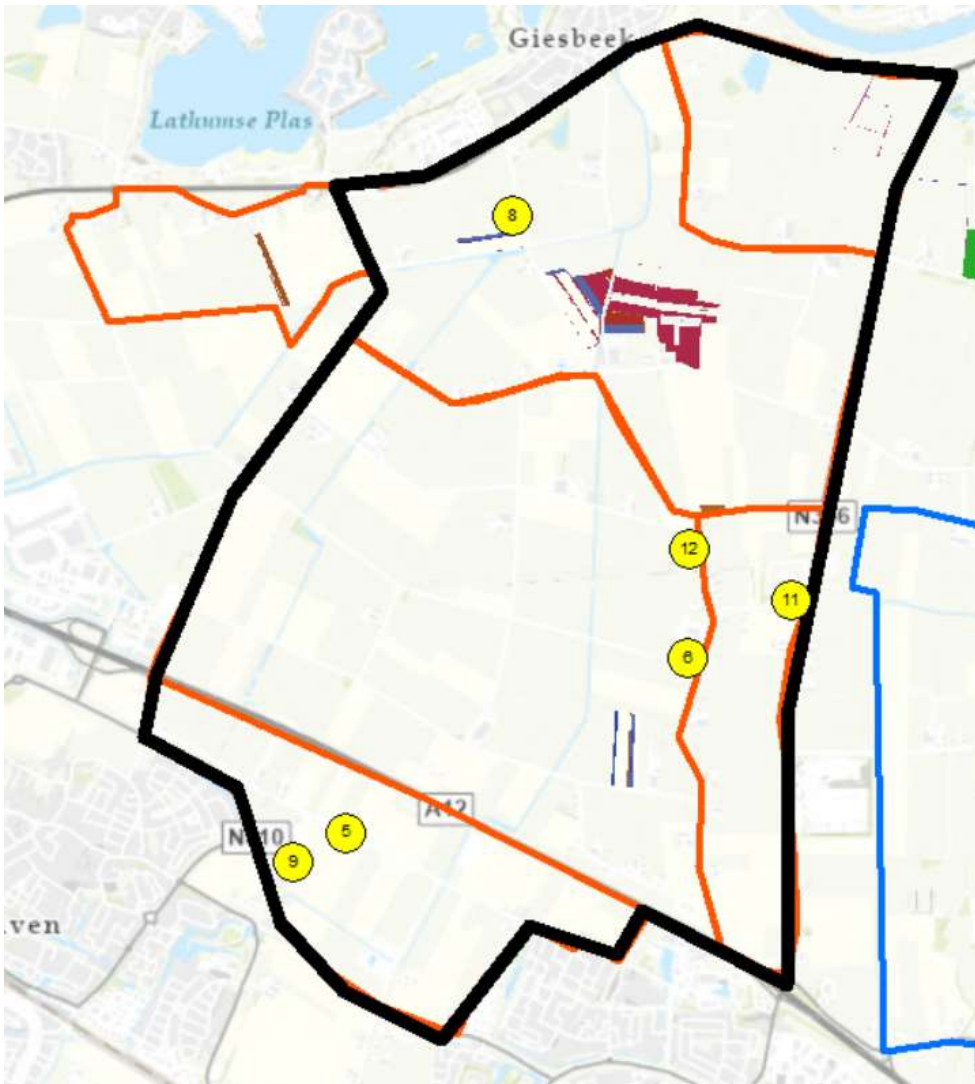
In het focusgebied is in totaal 23,59 hectare aan maatregelen t.b.v. de patrijs genomen. Dit is op 1,3% van de oppervlakte. Het is aan te raden om binnen het focusgebied te streven naar 3 tot 5% maatregelen ANLb.

Gezinnen en kluchten

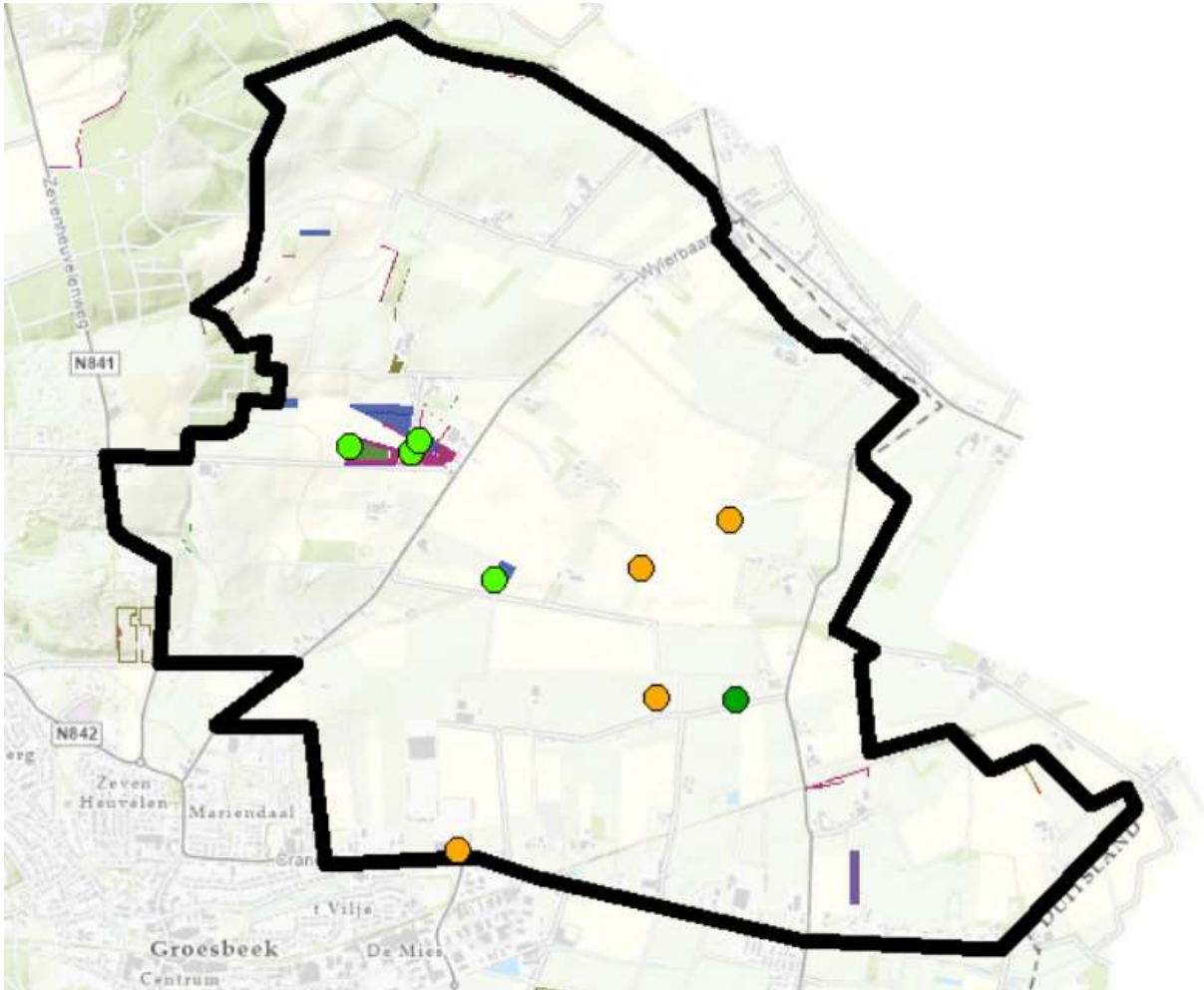
In en rondom focusgebied Duivense Broek zijn in de periode juli t/m september 4 gezinnen gevonden met een gemiddelde van 10 patrijzen.

In de periode oktober t/m half december zijn 2 kluchten gevonden met een gemiddelde van 6 patrijzen.

In onderstaande kaart de locatie van de gevonden gezinnen en kluchten.

Groesbeek

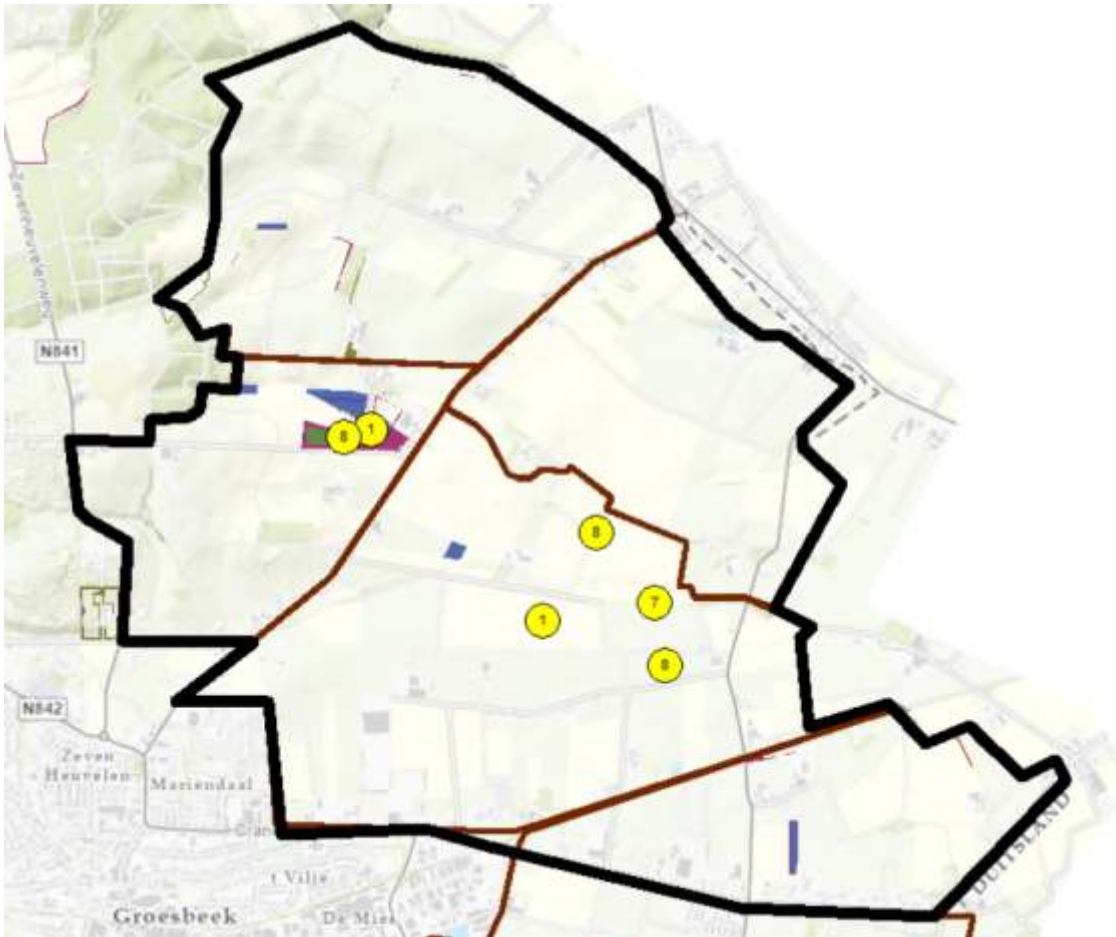
In het focusgebied Groesbeek zijn 9 territoria van de patrijs geteld. 65% van het focusgebied is geteld. 4 van deze territoria liggen binnen 300 meter van genomen maatregelen (lichtgroene stippen), 1 territorium ligt binnen 500 meter afstand (donkergroene stip), 4 territoria liggen binnen 1000 meter afstand (oranje stippen) en Er zijn geen territoria die op meer dan 1000 meter afstand liggen.

Het is aan te raden om beheermaatregelen te treffen in de nabijheid van de oranje stippen.

In het focusgebied is in totaal 9,46 hectare aan maatregelen t.b.v. de patrijs genomen. Dit is op 1,1% van de oppervlakte. Het is aan te raden om binnen het focusgebied te streven naar 3 tot 5% maatregelen ANLb.

Gezinnen en kluchten

In en rondom focusgebied Groesbeek zijn in de periode juli t/m september geen gezinnen gevonden. In de periode oktober t/m half december zijn 7 kluchten gevonden met een gemiddelde van 6 patrijzen. In onderstaande kaart de locatie van de gevonden kluchten.

Herwijnen e.o.

In het focusgebied Herwijnen zijn 2 territoria van de patrijs geteld. 100% van het focusgebied is geteld. Beide territoria liggen binnen 300 meter van genomen maatregelen (lichtgroene stippen).

In het focusgebied is in totaal 22 hectare aan maatregelen t.b.v. de patrijs genomen. Dit is op 0,9% van de oppervlakte. Het is aan te raden om binnen het focusgebied te streven naar 3 tot 5% maatregelen ANLb.

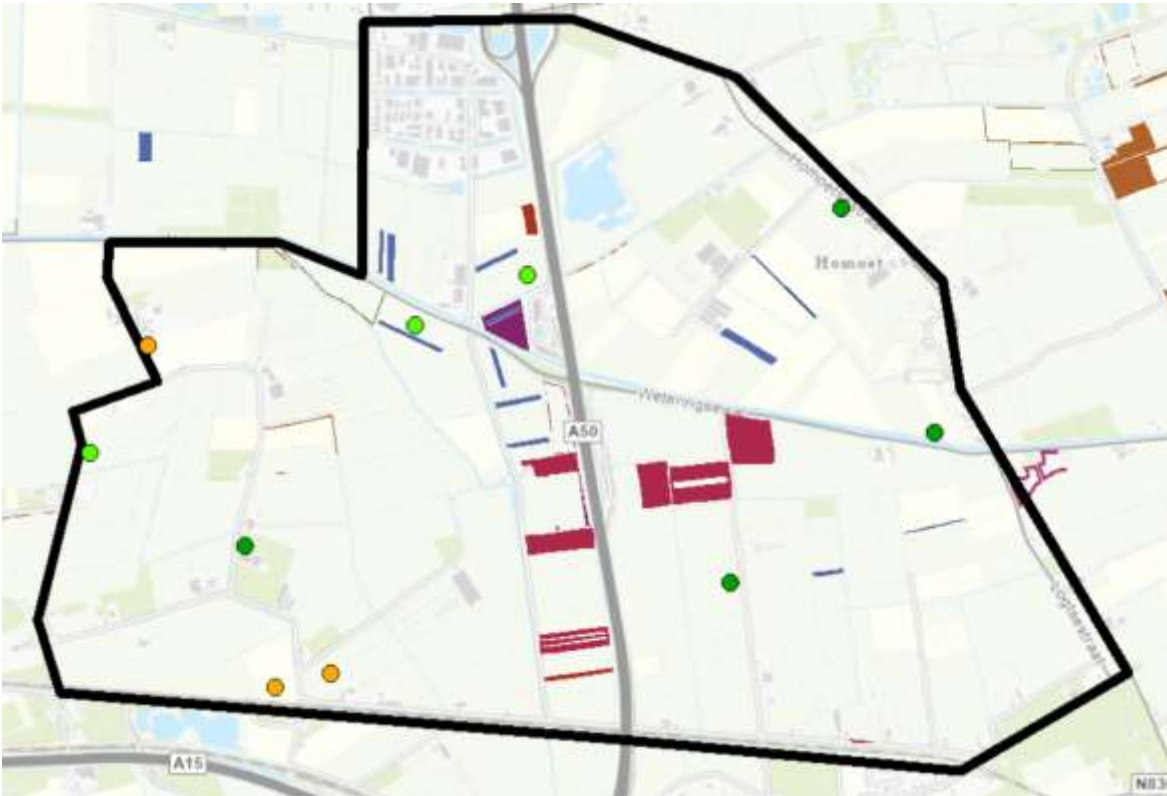
Gezinnen en kluchten

In en rondom focusgebied Herwijnen e.o. zijn in de periode juli t/m september geen gezinnen gevonden. In de periode oktober t/m half december is 1 klucht gevonden van 14 patrijzen. Een klucht van 17 is ook gemeld, maar niet ingevoerd.

In onderstaande kaart de locatie van de gevonden klucht.

Heteren Zuid

In het focusgebied Heteren Zuid zijn 10 territoria van de patrijs geteld. 100% van het focusgebied is geteld. 3 van deze territoria liggen binnen 300 meter van genomen maatregelen (lichtgroene stippen), 4 territoria liggen binnen 500 meter afstand (donkergroene stip), 3 territoria liggen binnen 1000 meter afstand (oranje stippen) en geen enkel territorium ligt op meer dan 1000 meter afstand.

Het is aan te raden om beheermaatregelen te treffen in de nabijheid van de oranje stippen.

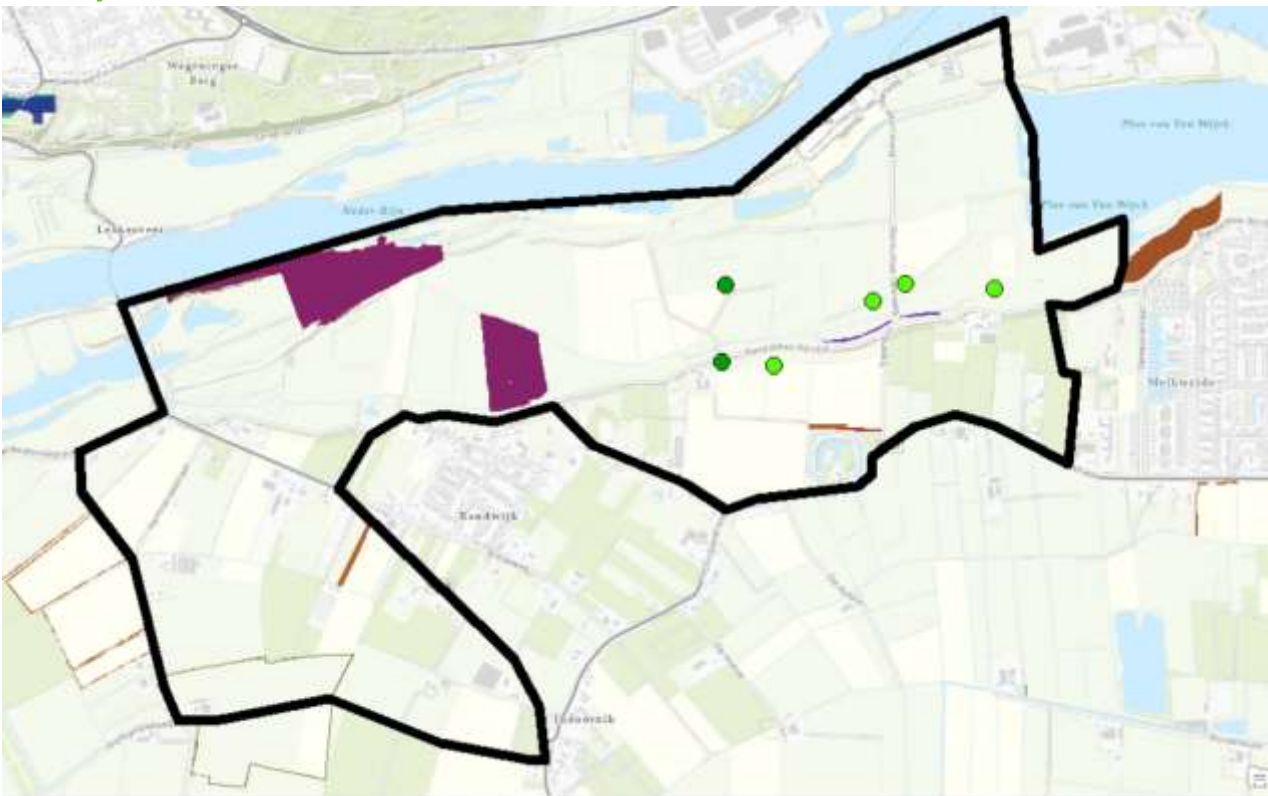
In het focusgebied is in totaal 27,82 hectare aan maatregelen t.b.v. de patrijs genomen. Dit is op 2,7% van de oppervlakte. Het is aan te raden om binnen het focusgebied te streven naar 3 tot 5% maatregelen ANLb. Daarnaast is het advies hier te kijken naar de verdeling van pakketten, zoals uitgezet in hoofdstuk 3.

Gezinnen en kluchten

In en rondom focusgebied Herwijnen e.o. zijn in de periode juli t/m september geen gezinnen gevonden. In de periode oktober t/m half december is 1 klucht gevonden van 4 patrijzen. In onderstaande kaart de locatie van de gevonden kluchten.

Randwijk

In het focusgebied Randwijk zijn 6 territoria van de patrijs geteld. 100% van het focusgebied is geteld. 4 van deze territoria liggen binnen 500 meter afstand (donkergroene stip), territoria liggen binnen 500 meter afstand (donkergroene stip), geen enkel territorium ligt op meer dan 500 meter afstand.

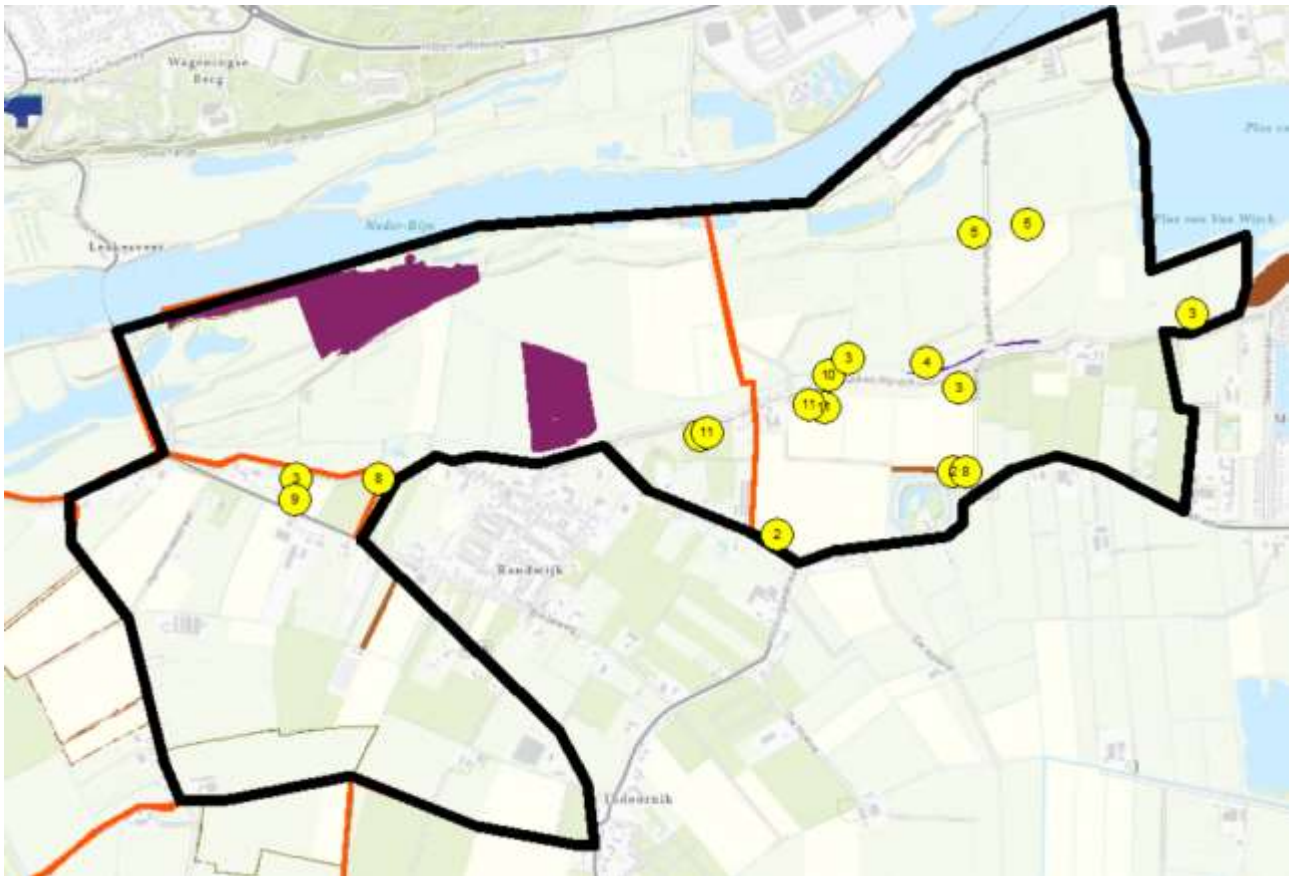
In het focusgebied is in totaal 22,05 hectare aan maatregelen t.b.v. de patrijs genomen. Dit is op 4,8% van de oppervlakte. Hiermee is het streven naar 3 tot 5% maatregelen ANLb bereikt. Het advies hier is te kijken naar de verdeling van pakketten, zoals uitgezet in hoofdstuk 3.

Gezinnen en kluchten

In en rondom focusgebied Randwijk zijn in de periode juli t/m september 4 gezinnen gevonden met een gemiddelde van 6 patrijzen.

In de periode oktober t/m half december zijn 13 kluchten gevonden met een gemiddelde van 7 patrijzen.

In onderstaande kaart de locatie van de gevonden gezinnen en kluchten.

Nederhemert

In het focusgebied Nederhemert zijn 11 territoria van de patrijs geteld. 70% van het focusgebied is geteld. 6 van deze territoria liggen binnen 300 meter van genomen maatregelen (lichtgroene stippen), 2 territoria liggen binnen 500 meter afstand (donkergroene stip), 3 territoria liggen binnen 1000 meter afstand (oranje stippen) en geen enkel territorium ligt op meer dan 1000 meter afstand.

Het is aan te raden om beheermaatregelen te treffen in de nabijheid van de oranje stippen.

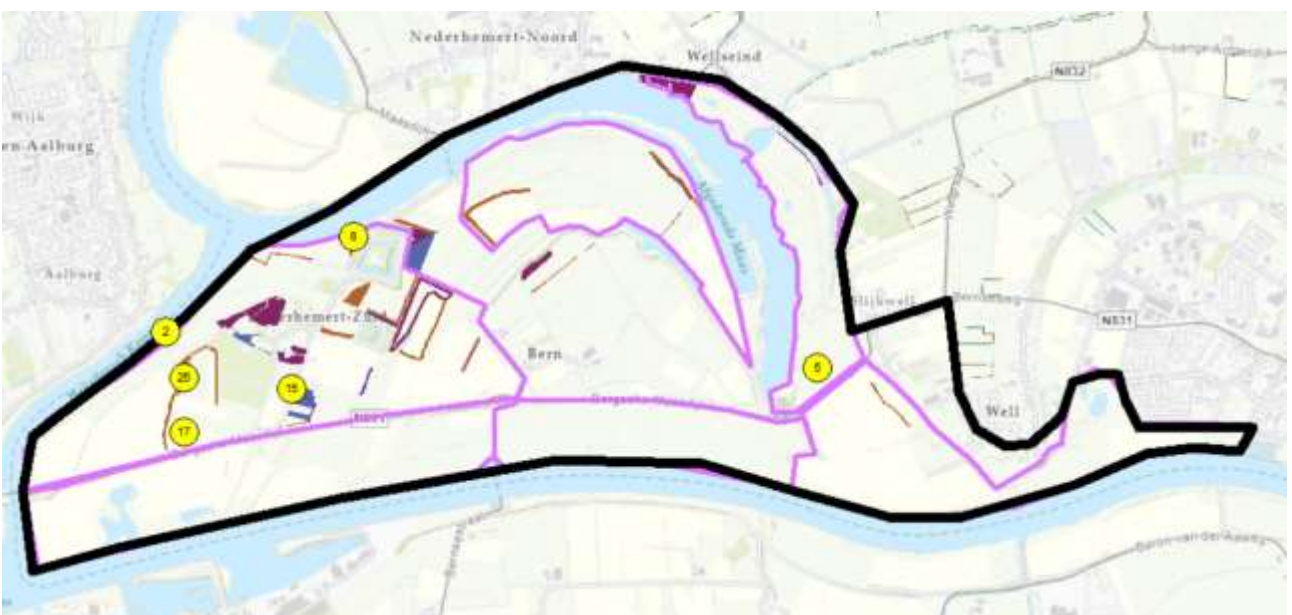
In het focusgebied is in totaal 21,52 hectare aan maatregelen t.b.v. de patrijs genomen. Dit is op 2,6% van de oppervlakte. Het is aan te raden om binnen het focusgebied te streven naar 3 tot 5% maatregelen ANLb. Daarnaast is het advies hier te kijken naar de verdeling van pakketten, zoals uitgezet in hoofdstuk 3.

Gezinnen en kluchten

In en rondom focusgebied Nederhemert zijn in de periode juli t/m september 4 gezinnen gevonden met een gemiddelde van 13 patrijzen.

In de periode oktober t/m half december zijn 2 kluchten gevonden met een gemiddelde van 10 patrijzen.

In onderstaande kaart de locatie van de gevonden gezinnen en kluchten.

4. Per deelgebied

Aantallen

Zie hieronder voor de verdeling van de getelde gebieden over het gehele werkgebied van het collectief Rivierenland en inliggende agrarische natuurverenigingen.

Tabel 20: Aantal en oppervlak telgebieden per ANV/Deelgebied

ANV/deelgebied	Getelde gebieden	Oppervlakte (ha)
ANV Lingestreek	23	4.016
Bemmel	4	592
Maurik	4	1.069
Overbetuwe	15	2.355
Capreton	11	1.435
Bommelerwaard	11	1.435
Ploegdriever	17	3.222
Groesbeek	5	1.038
Ooijpolder	12	2.184
Streekbeheer	30	7.144
Maas en Waal Mid-West	11	1.943
Maas en Waal Wijchen	19	5.201
VANL TCW	13	3.665
Betuwe West (TCW)	13	3.665
VSR	7	2.046
Duivense broek	7	2.046
Totaal Rivierenland	101	21.528

Dichtheden patrijzen per deelgebied

Hieronder is per deelgebied het aantal territoria en oppervlakte van de getelde gebieden weergegeven van de jaren 2020, 2021, 2022 en 2023. De dichtheid zegt iets over het aantal territoria per 1000 hectare en met dit getal kunnen de verschillende deelgebieden met elkaar vergeleken worden.

Tabel 21: Aantal territoria, oppervlakte en dichtheid van de getelde gebieden in 2020

Telgebieden	Aantal telgebieden	Aantal territoria	Getelde Oppervlakte (ha)	Dichtheid (per 1000 ha)
Betuwe West (TCW)	11	14	2.370	5,9
Bommelerwaard	3	4	340	11,8
Duivense Broek	1	8	481	16,6
Groesbeek-Ooijpolder	9	13	1.839	7,1
Maas en Waal Mid-West	12	24	1.921	12,5
Maas en Waal Wijchen	16	45	3.803	11,8
Maurik	2	1	524	1,9
Overbetuwe	5	5	843	5,9

Tabel 22: Aantal territoria, oppervlakte en dichtheid van de getelde gebieden in 2021

Telgebieden	Aantal telgebieden	Aantal territoria	Getelde Oppervlakte (ha)	Dichtheid (per 1000 ha)
Bemmel	3	15	461	32,5
Betuwe West (TCW)	8	11	2.482	4,4
Bommelerwaard	9	11	1.062	10,4
Duivense Broek	6	7	1.886	3,7
Groesbeek	6	33	1.144	28,8
Maas en Waal Mid-West	18	37	3.256	11,4
Maas en Waal Wijchen	16	46	4.394	10,5
Maurik	1	0	174	0,0
Ooijpolder	21	2	3.694	0,5
Overbetuwe	15	16	2.355	6,8

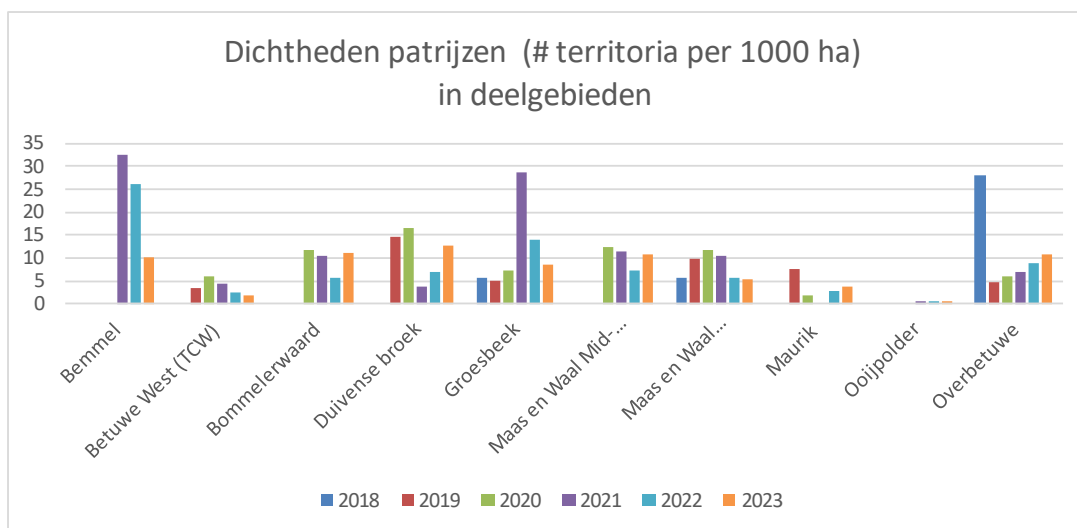
Tabel 23: Aantal territoria, oppervlakte en dichtheid van de getelde gebieden in 2022

Telgebieden	Aantal telgebieden	Aantal territoria	Getelde Oppervlakte (ha)	Dichtheid (per 1000 ha)
Bemmel	6	22	827	26,2
Betuwe West (TCW)	11	8	3.149	2,5
Bommelerwaard	12	9	1.588	5,7
Duivense Broek	7	14	2.046	6,8
Groesbeek	7	19	1.357	14,0
Maas en Waal Mid-West	14	18	2.475	7,3
Maas en Waal Wijchen	15	23	4.197	5,5
Maurik	7	5	1.867	2,7
Ooijpolder	20	2	3.437	0,6
Overbetuwe	14	18	2.064	8,7

Tabel 24: Aantal territoria, oppervlakte en dichtheid van de getelde gebieden in 2023

Telgebieden	Aantal telgebieden	Aantal territoria	Getelde Oppervlakte (ha)	Dichtheid (per 1000 ha)
Bemmel	4	6	592	10,1
Betuwe West (TCW)	13	7	3.665	1,9
Bommelerwaard	11	16	1.435	11,1
Duivense Broek	7	26	2.046	12,7
Groesbeek	5	9	1.038	8,7
Maas en Waal Mid-West	11	21	1.943	10,8
Maas en Waal Wijchen	19	27	5.201	5,2
Maurik	4	4	1.069	3,7
Ooijpolder	12	1	2.184	0,5
Overbetuwe	15	25	2.355	10,6

In deelgebied Duivense Broek, Bommelerwaard, Bemmel, Maas en Waal Mid-West en Overbetuwe zijn de hoogste dichtheden in het Rivierengebied berekend. Ruim 10 paar per 1000 ha. De richtlijn is 30-50 paar per 1000 ha (3 tot 5 per 100 ha). Zie voor de dichtheden van alle gebieden over de jaren heen, de volgende figuur.

Figuur 5: Dichtheden patrijzen regio Rivierland in de periode 2018-2023

In Bemmel, Betuwe West en Groesbeek zijn de dichtheden gedaald. Veelal door het lager aantal territoria.

Een stabiel beeld is te zien Maas en Waal Wijchen e.o..

Bommelerwaard, Duivense Broek, Maas en Waal Mid-West en Overbetuwe laten een stijging zien, vanwege het hogere aantal territoria. In Maurik is ook een stijging te zien, maar dat heeft vooral te maken met het minder aantal hectare wat geteld is, met praktisch evenveel territoria als in 2022.

Oppervlak maatregelen in telgebieden

Ook is berekend op welk percentage van de oppervlakte momenteel al ANLb-maatregelen ten behoeve van de patrijs worden genomen. Hiervoor is een bufferzone van 500 meter rondom de telgebieden van de patrijs gelegd en is de oppervlakte berekend van de samengevoegde telgebieden per deelgebied.

Tabel 25: Oppervlak maatregelen patrijs, oppervlak buffer telgebied en % van de oppervlakte 2020

Deelgebied	ha's ANLb maatregelen patrijs	Opp buffer telgebieden in ha	% van de oppervlakte
Betuwe West (TCW)	70,68	6.512	1,1%
Bommelerwaard	14,07	3.632	0,4%
Duivense broek	19,75	1.081	1,8%
Groesbeek	5,93	2.313	0,3%
Maas en Waal Mid-West	110,16	8.366	1,3%
Maas en Waal Wychen	98,36	8.221	1,2%
Maurik	41,21	1.338	3,1%
Ooijpolder	35,65	2.984	1,9%
Overbetuwe	62,06	2.032	3,1%

Tabel 26: Oppervlak maatregelen patrijs, oppervlak buffer telgebied en % van de oppervlakte 2021

Deelgebied	ha's ANLb maatreg. Patrijs	Opp buffer telgeb. in ha	% van de oppervlakte
Bemmel	0,00	1.412	0,0%
Betuwe West (TCW)	60,50	6.512	0,9%
Bommelerwaard	18,12	4.893**	0,4%
Duivense broek	48,59	3.611**	1,4%

Groesbeek	13,59	3.040	0,5%
Maas en Waal Mid-West	92,59	7.940**	1,2%
Maas en Waal (Wijchen)	98,95	8.221	1,2%
Maurik	20,31	1.337	1,5%
Ooijpolder	33,70	3.479**	1,0%
Overbetuwe	92,19	4.951**	1,9%

** In de Bommelerwaard, Duivense Broek, Maas en Waal Mid-West, Ooijpolder en Overbetuwe is ten opzichte van 2020 het aantal gebieden waarin geteld wordt, verhoogd.

Tabel 27: Oppervlak maatregelen patrijs, oppervlak buffer telgebied en % van de oppervlakte 2022

Deelgebied	ha's ANLb maatreg. Patrijs	Opp buffer telgeb. in ha	% van de oppervlakte
Bemmel	0,00	1.717**	0,0%
Betuwe West (TCW)	50,16	7.407**	0,7%
Bommelerwaard	68,33	5.784**	1,2%
Duivense broek	50,52	3.611	1,4%
Groesbeek	13,93	3.040	0,5%
Maas en Waal Mid-West	102,91	7.940	1,3%
Maas en Waal (Wijchen)	108,77	8.221	1,3%
Maurik	55,08	4.715**	1,2%
Ooijpolder	46,88	5.915**	0,8%
Overbetuwe	79,61	4.951	1,6%

** In de Bemmel, Betuwe West, Bommelerwaard, Maurik en Ooijpolder is ten opzichte van 2021 het aantal telgebieden verhoogd.

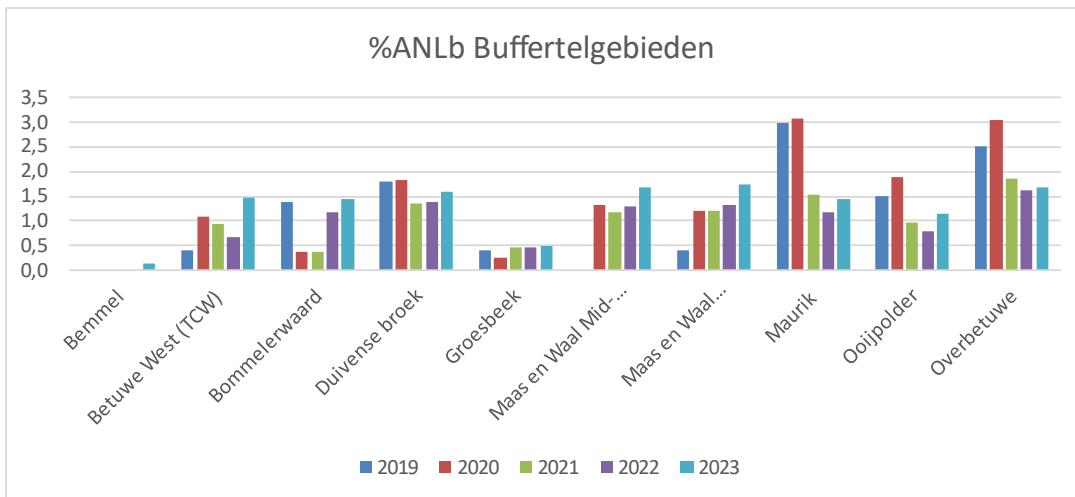
Tabel 28: Oppervlak maatregelen patrijs, oppervlak buffer telgebied en % van de oppervlakte 2023

Deelgebied	ha's ANLb maatreg. Patrijs	Opp buffer telgeb. in ha	% van de oppervlakte
Bemmel	2,27	1.626	0,1%
Betuwe West (TCW)	116,72	7.863**	1,5%
Bommelerwaard	84,22	5.873**	1,4%
Duivense broek	57,22	3.611	1,6%
Groesbeek	15,05	3.040	0,5%
Maas en Waal Mid-West	134,38	7.940	1,7%
Maas en Waal (Wijchen)	142,88	8.221	1,7%
Maurik	68,78	4.715	1,5%
Ooijpolder	67,24	5.915	1,1%
Overbetuwe	83,15	4.951	1,7%

** In de Betuwe West en Bommelerwaard is ten opzichte van 2022 het aantal telgebieden verhoogd.

In alle deelgebieden is het aantal ha maatregelen verhoogd t.o.v. 2022. In regio Betuwe West en Bommelerwaard zijn meer telgebieden gekomen, maar dit heeft niet tot verlaging van het % ANLb maatregelen geleid.

Sinds 2019 houden we de ontwikkeling bij van aantallen ha's ANLb-maatregelen voor de patrijs in de telgebieden met een buffer van 500 meter eromheen. Onderstaande figuur heeft inzicht hierin over de jaren heen.

Figuur 6: Aantal ha's ANLb-maatregelen in buffertelgebieden regio Rivierenland in de periode 2019-2023

De focus ligt op het verhogen van het percentage ANLb maatregelen in de focusgebieden, welke in hoofdstuk 3 besproken zijn. Ook in de deelgebieden zie je dit terug.

Doordat de gebieden groot zijn en bebouwing niet is uitgefilterd, komen de percentages laag uit. Maar deze getallen geven wel een beeld van de verschillen tussen de deelgebieden. Ook geven de gegevens een algemeen beeld af dat er momenteel in het werkgebied van het collectief Rivierenland in vrij grote regio's verspreid maatregelen worden genomen. Het gemiddelde percentage ANLb maatregelen voor de patrijs is t.o.v. 2022 gestegen, van 1,0% naar 1,3%. Om de maatregelen te concentreren in de gebieden waar de patrijs zich daadwerkelijk ophoudt en daar te proberen de dichtheid aan maatregelen te verhogen, werkt het collectief sinds 2021 voor de werving van beheer met focusgebieden.

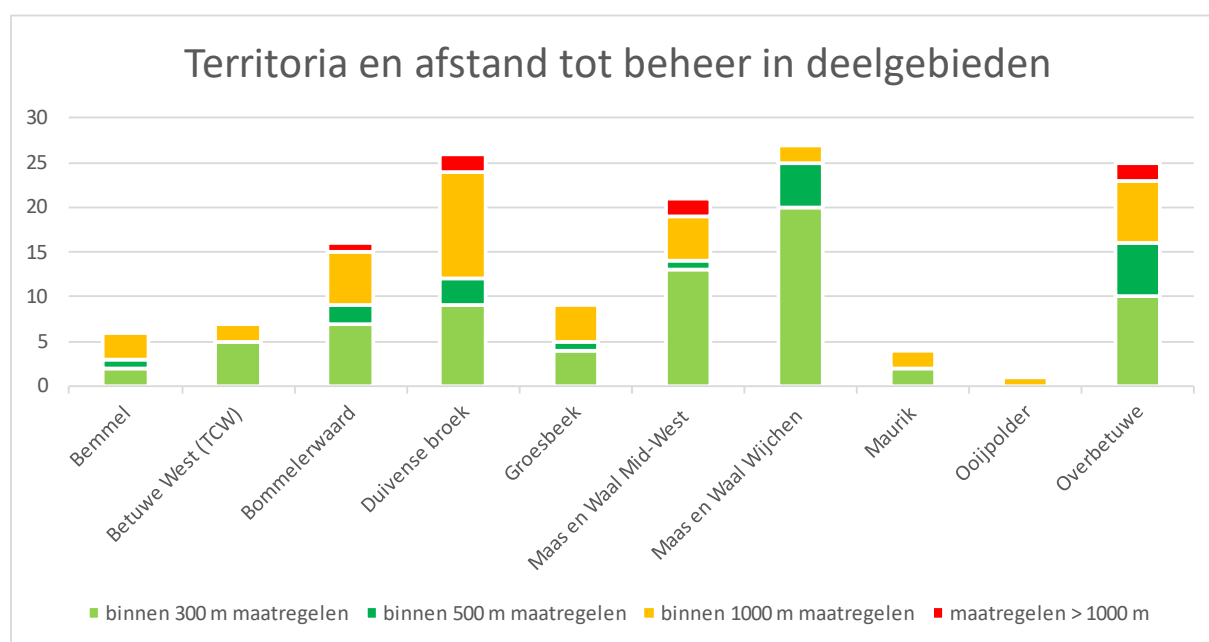
Te concluderen valt dat het absoluut aantal ha maatregelen t.o.v. 2022 gestegen is. Van 576,2 ha naar 771,9 ha. Het beheer heeft dus een flinke impuls gekregen.

Afstand territoria van maatregelen deelgebieden

Aantallen territoria in relatie tot de ANLb maatregelen in de deelgebieden, levert onderstaande tabel en grafiek op.

Tabel 29: Aantal territoria en de afstand van de territoria tot de ANLb-maatregelen in 2023

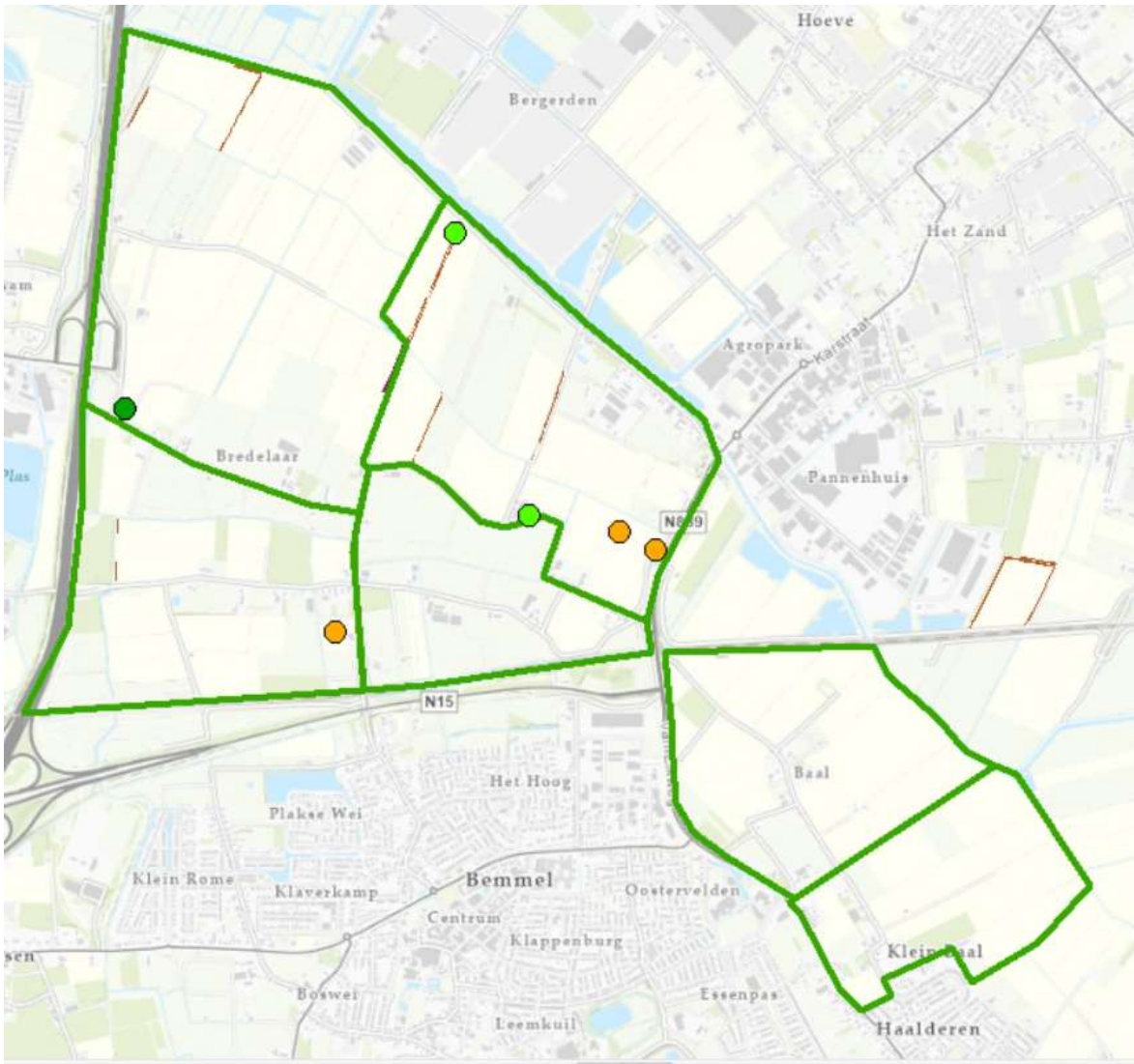
	binnen 300 m maatregelen	binnen 500 m maatregelen	binnen 1000 m maatregelen	maatregelen > 1000 m	Totaal aantal territoria
Bemmel	2	1	3	0	6
Betuwe West (TCW)	5	0	2	0	7
Bommelerwaard	7	2	6	1	16
Duivense broek	9	3	12	2	26
Groesbeek	4	1	4	0	9
Maas en Waal Mid-West	13	1	5	2	21
Maas en Waal (Wijchen)	20	5	2	0	27
Maurik	2	0	2	0	4
Ooijpolder	0	0	1	0	1
Overbetuwe	10	6	7	2	25
Totaal	72	19	44	7	142

Figuur 7: Aantal territoria en afstand tot ANLb-beheer in deelgebieden in 2023

Territoria en beheer op kaart

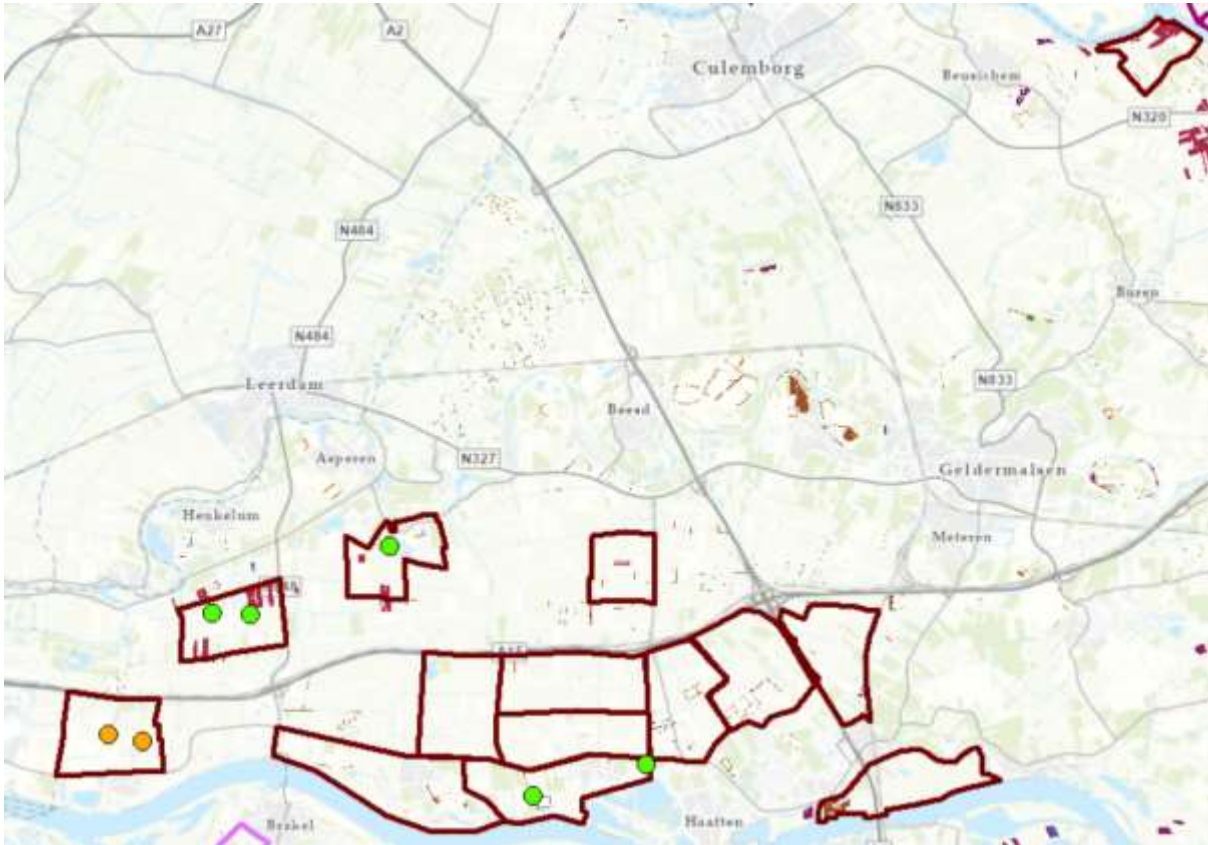
Bemmel

In de regio Bemmel zijn 6 territoria van de patrijs geteld. 67% van het deelgebied is geteld. 2 van deze territoria liggen binnen 300 meter van genomen maatregelen (lichtgroene stippen), 1 territorium ligt binnen 500 meter afstand (donkergroene stip), 3 territoria liggen binnen 1000 meter afstand (oranje stippen) en geen enkel territorium ligt op meer dan 1000 meter afstand.

Het is het meest zinvol om beheermaatregelen te treffen in de nabijheid van de oranje stippen.

Betuwe West (TCW)

In de regio Betuwe West (TCW) zijn 7 territoria van de patrijs geteld. 95% van het deelgebied is geteld. 5 van deze territoria liggen binnen 300 meter van genomen maatregelen (lichtgroene stippen), 2 territoria liggen binnen 1000 meter afstand (oranje stippen) en geen enkel territorium ligt op meer dan 1000 meter afstand.

Het is het meest zinvol om beheermaatregelen te treffen in de nabijheid van de oranje stippen.

Bommelerwaard

In de regio Bommelerwaard zijn 16 territoria van de patrijs geteld. 67% van het deelgebied is geteld. 7 van deze territoria liggen binnen 300 meter van genomen maatregelen (lichtgroene stippen), 2 territoria liggen binnen 500 meter afstand (donkergroene stip), 6 territoria liggen binnen 1000 meter afstand (oranje stippen) en 1 territorium ligt op meer dan 1000 meter afstand.

Het is het meest zinvol om beheermaatregelen te treffen in de nabijheid van de rode en oranje stippen.

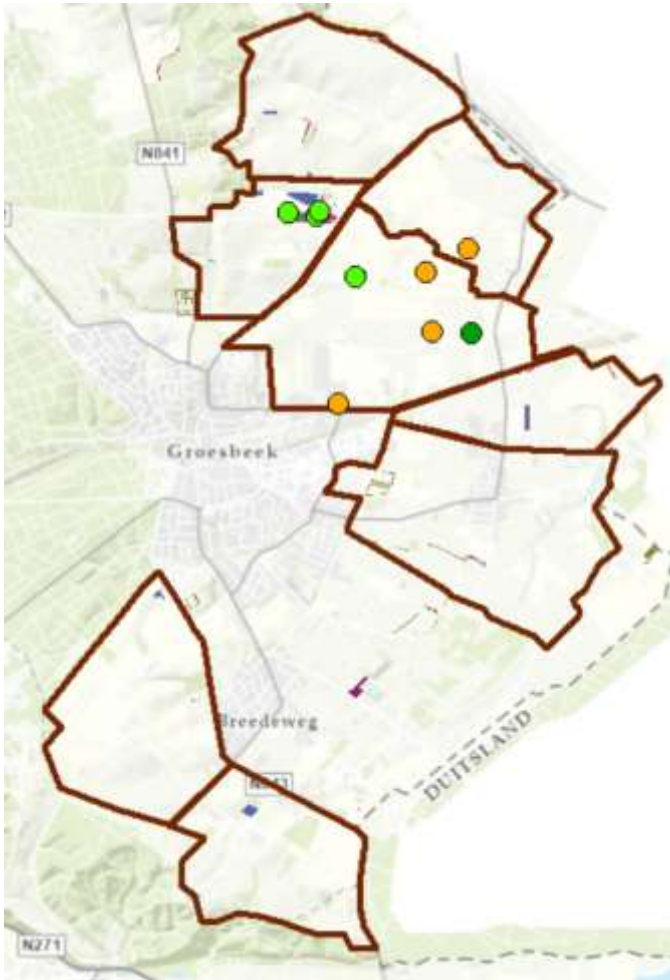
Duivense broek

In de regio Duivense broek zijn 26 territoria van de patrijs geteld. 100% van het deelgebied is geteld. 9 van deze territoria liggen binnen 300 meter van genomen maatregelen (lichtgroene stippen), 3 territoria liggen binnen 500 meter afstand (donkergroene stip), 12 territoria liggen binnen 1000 meter afstand (oranje stippen) en 2 territoria liggen op meer dan 1000 meter afstand.

Het is het meest zinvol om beheermaatregelen te treffen in de nabijheid van de rode en oranje stippen.

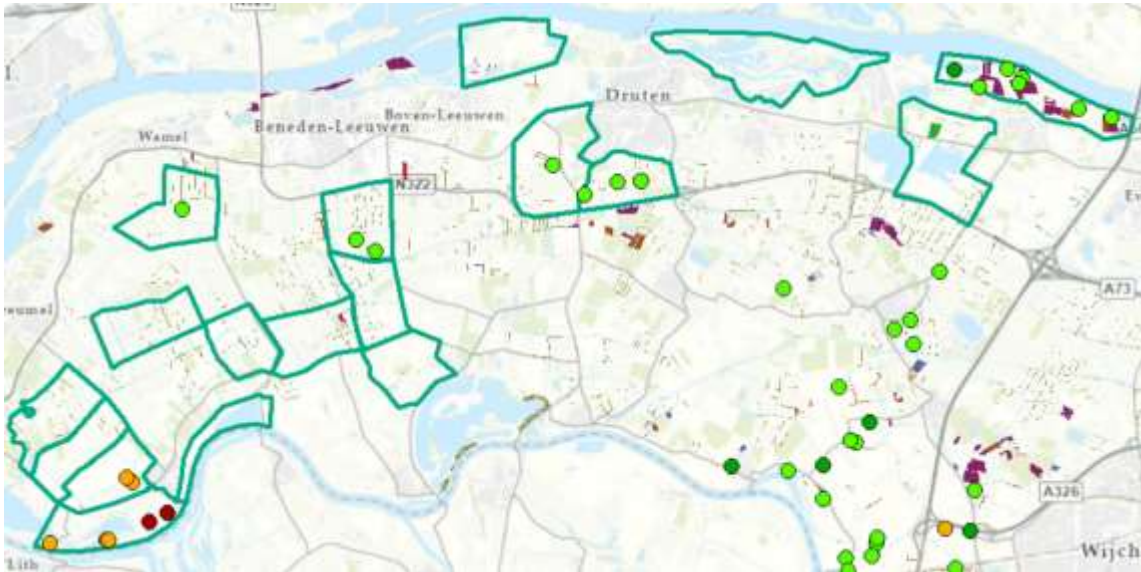
Groesbeek

In de regio Groesbeek zijn 9 territoria van de patrijs berekend. 67% van het deelgebied is geteld. 4 van deze territoria liggen binnen 300 meter van genomen maatregelen (lichtgroene stippen), 1 territorium ligt binnen 500 meter afstand (donkergroene stip), 4 territoria liggen binnen 1000 meter afstand (oranje stippen) en geen enkel territorium ligt op meer dan 1000 meter afstand.

Het is het meest zinvol om beheermaatregelen te treffen in de nabijheid van de oranje stippen.

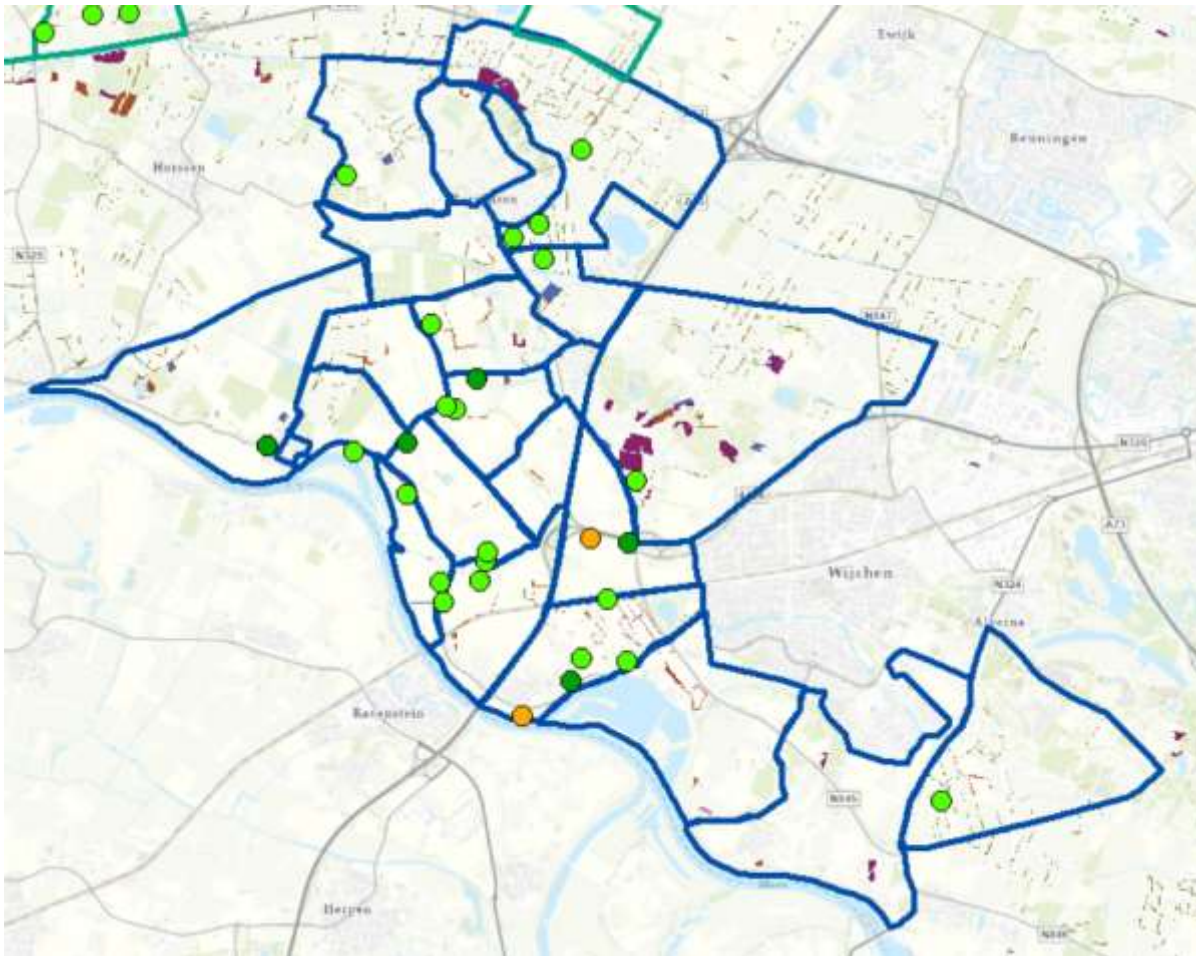
Maas en Waal Mid-West

In de regio Maas en Waal Mid-West zijn 21 territoria van de patrijs geteld. 60% van het deelgebied is geteld. 13 van deze territoria liggen binnen 300 meter van genomen maatregelen (lichtgroene stippen), 1 territorium ligt binnen 500 meter afstand (donkergroene stip), 5 territoria liggen binnen 1000 meter afstand (oranje stippen) en 2 territoria liggen op meer dan 1000 meter afstand.

Het is het meest zinvol om beheermaatregelen te treffen in de nabijheid van de rode en oranje stippen.

Maas en Waal Wijchen

In de regio Maas en Waal (Wijchen) zijn 27 territoria van de patrijs geteld. 95% van het deelgebied is geteld. 20 van deze territoria liggen binnen 300 meter van genomen maatregelen (lichtgroene stippen), 5 territoria liggen binnen 500 meter afstand (donkergroene stip), 2 territoria liggen binnen 1000 meter afstand (oranje stippen) en geen enkel territorium ligt op meer dan 1000 meter afstand.

Het is het meest zinvol om beheermaatregelen te treffen in de nabijheid van de oranje stippen.

Maurik

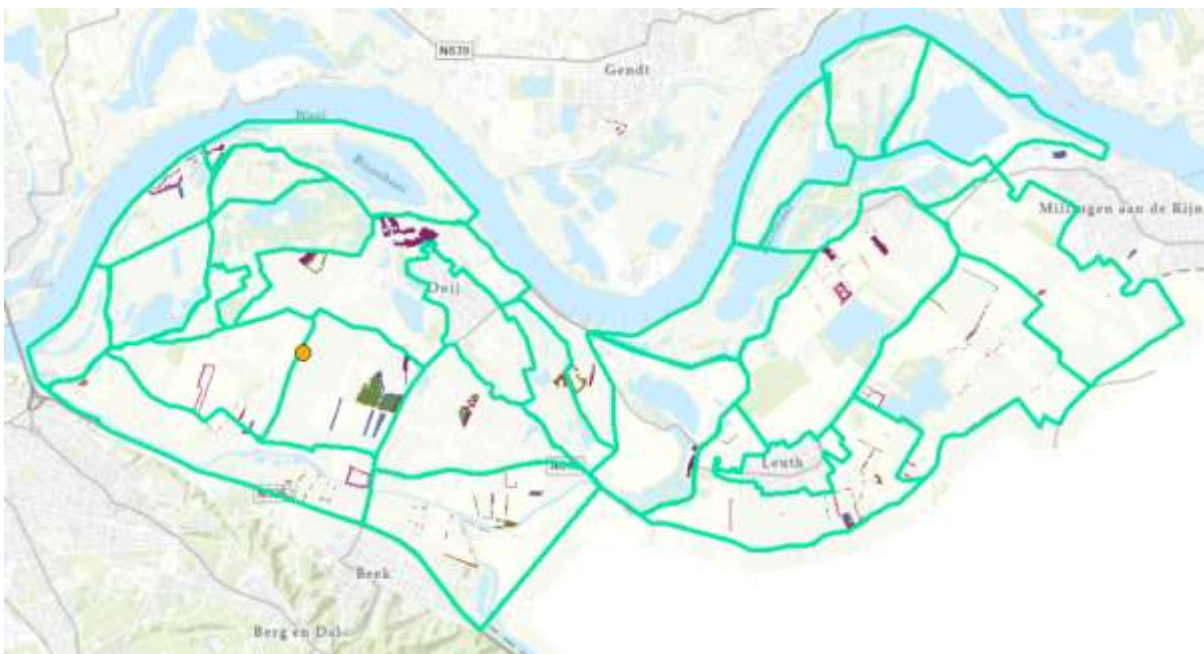

In de regio Maurik zijn 4 territoria van de patrijs geteld. 67% van het deelgebied is geteld. 2 van deze territoria liggen binnen 300 meter van genomen maatregelen (lichtgroene stippen), 2 territoria liggen binnen 1000 meter afstand (oranje stippen) en geen enkel territorium ligt op meer dan 1000 meter afstand.

Het is het meest zinvol om beheermaatregelen te treffen in de nabijheid van de oranje stippen.

Ooijpolder

De Ooijpolder wordt alleen door Sovon geteld. Er zijn geen vrijwilligers die met ondersteuning vanuit SLG in deze gebieden tellen.

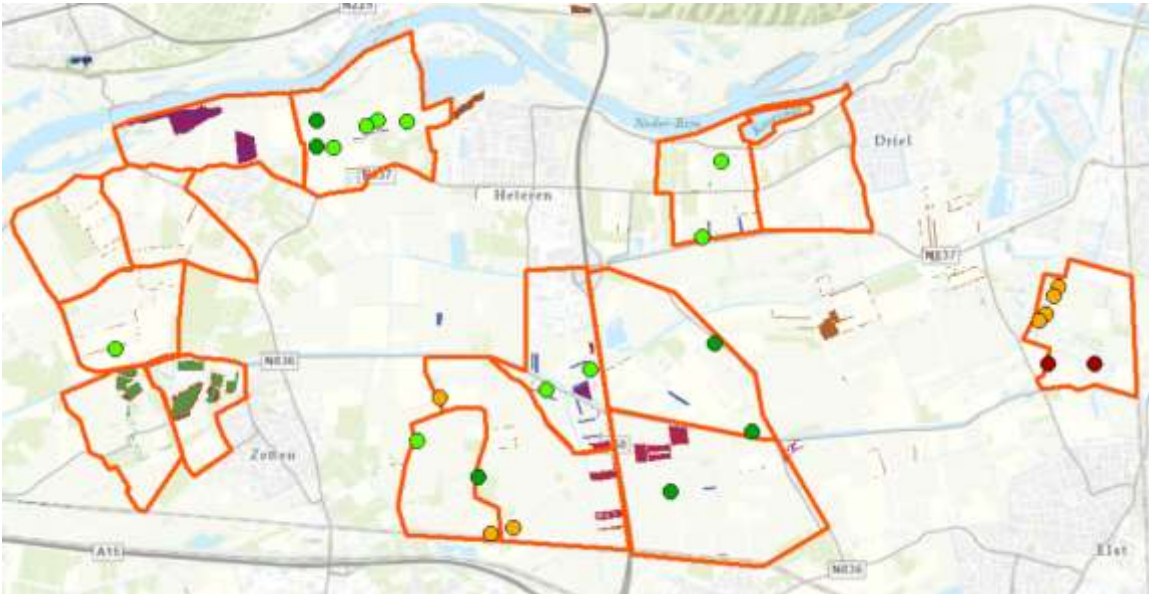

In de regio Ooijpolder is 1 territorium van de patrijs waargenomen. We kijken hier mee met tellingen van Sovon-tellers.

Het territorium ligt binnen 1000 meter van genomen maatregelen (oranje stip).

Het is het meest zinvol om beheermaatregelen te treffen in de nabijheid van de oranje stip.

Overbetuwe

In de regio Overbetuwe zijn 25 territoria van de patrijs geteld. 100% van het deelgebied is geteld. 10 van deze territoria liggen binnen 300 meter van genomen maatregelen (lichtgroene stippen), 6 territoria liggen binnen 500 meter afstand (donkergroene stip), 7 territoria liggen binnen 1000 meter afstand (oranje stippen) en 2 territoria liggen op meer dan 1000 meter afstand.

Het is het meest zinvol om beheermaatregelen te treffen in de nabijheid van de rode en oranje stippen.

5. Conclusies en aanbevelingen

Tellingen

- Het is aan te bevelen de kennis bij de patrijzertellers voor de start van het telseizoen op te frissen en het belang van de standaard monitoring te benadrukken. SLG zal daarom een belronde doen om per focusgebied met de coördinatoren van de patrijzengroepen te kijken naar de verdeling van vrijwilligers over de telgebieden, de telgebieden die 3 jaar niet geteld zijn, of waar geen patrijzen zitten te laten vallen en vragen een startavond te organiseren en zorgen, waarbij er ook iemand van SLG aanwezig is. Doel moet zijn dat de focusgebieden in ieder geval conform de standaard-methode geteld worden. Op de evaluatie avonden met coördinatoren van de patrijzertelgroepen wordt hier ook aandacht aan besteed.
- Advies is om ook een najaars- en wintertelling te verrichten in samenwerking met vrijwilligers. Dan kan een goed inzicht in de reproductie van de patrijzen-paren worden verkregen en kunnen gerichtere uitspraken over het functioneren van de akkerranden voor patrijzen worden gedaan. Er zijn hiervoor inmiddels speciale 'wintertelgebieden' op Sovon aangemaakt. SLG zal de vrijwilligers blijven stimuleren ook deze tellingen te doen, maar niet alle vrijwilligers willen ook nog in het najaar/de winter op pad. De najaar-/wintertellingen blijven op vrijwillige basis.

Communicatie vanuit collectief Rivierenland

- Zowel de vrijwillige patrijzertellers als de veldcoördinatoren vanuit het collectief willen de communicatie tussen de tellers en de deelnemers aan ANLb blijven verbeteren. In het voorjaar van 2024, voorafgaand aan het telseizoen, kan het collectief dit stimuleren door:
 - De vrijwilligerscoördinatoren te vragen of zij nog voldoende folders en inlegvellen voor deelnemers en grondeigenaren in focusgebieden.
 - Tellers te faciliteren om in contact te kunnen komen met de grondeigenaar, door deelnemers aan ANLb op de hoogte te stellen van de tellers in een gebied en het organiseren van een gezamenlijke startavond met zowel deelnemers, tellers en leden van de WBE.
 - Te communiceren naar de deelnemers ANLb over de geplande tellingen in 2024 en over de contactgegevens van de tellers, waar de deelnemers waarnemingen aan kunnen doorgeven. Dit kan middels de patrijzenfolder in combinatie met de inlegvellen.
- Ook is het belangrijk om vanuit het collectief Rivierenland goede communicatie richting de tellers te blijven houden over mogelijkheden van financiering van inrichtingsmaatregelen en beheer voor de patrijzen;
- Hetzelfde geldt voor de communicatie met de WBE's in de gebieden. Het is aan te raden dit contact te verbeteren zodat de lokale jagers en opzichters op de hoogte zijn van de activiteiten van de patrijzertellers en andersom. Dit kan door middel van het organiseren van een bijeenkomst vroeg in het seizoen voor jagers, vrijwilligers en de betrokken veldcoördinatoren van het collectief Rivierenland.
- Ook is het aan te bevelen gerichte coaching aan te bieden aan de deelnemers ANLb zodat kennis over de patrijzen, de beheerpakketten en het uitvoeren van het daadwerkelijke beheer goed bekend is bij de deelnemer en er ook beter op gestuurd kan worden in de praktijk.

Faciliteren patrijzen-tellers door SLG

- Hierbij blijft SLG inzetten op de volgende onderdelen:
 - Verbeteren communicatie tussen boeren en vrijwilligers, ook al wordt er vanaf de weg geteld.
 - Vrijwilligers stimuleren om contact te leggen met de grondeigenaren voorafgaand aan de telrondes;
 - Vrijwilligers stimuleren om tussentijds bevindingen te delen met de grondeigenaar;
 - Vrijwilligers stimuleren om relevante bevindingen/resultaten te delen met de veld-coördinator van het collectief.
 - In samenwerking met de vrijwilligerscoördinator van de groep kritisch kijken naar verdeling van tellers over de telgebieden en rekening houden met ervaring van tellers. Een onervaren teller aan een ervaren teller koppelen. Bij te weinig tellers gebieden herindelen of oproep nieuwe tellers en een cursus aanbieden.

- Groepen stimuleren om een whatsapp groep te gebruiken om waarnemingen te delen en daarmee andere tellers te stimuleren ook te gaan tellen.
- Vrijwilligers stimuleren najaar-/wintertellingen te doen.
- Cursus invoeren patrijzenwaarnemingen in Sovon wordt in 2024 opnieuw gegeven, in ieder geval in Bommelerwaard.
- Extra focus op invoer in avimap door tellers zelf.
- De vrijwilligerscoördinatoren hebben behoefte aan input ten behoeve van de evaluatie met vrijwilligers die zij zelf organiseren. SLG zal de concept beheerevaluatie delen met de vrijwilligerscoördinatoren en SLG zal ze benodigd kaartmateriaal verschaffen voor het nieuwe seizoen 2024, inclusief ANLb maatregelen die vanuit Collectief aangeleverd is.

Predatie en verstoring

- Het is aan te raden aan deelnemers ANLb en aangrenzende terreinbeherende organisaties om de akkerranden niet strak tegen de bosrand te leggen, maar juist midden op de percelen omdat uit onderzoek is gebleken dat dit de predatiedruk verlaagd.
- Ook is het aan te raden om de akkerranden niet langgerekt aan te leggen maar in blokken. Onderzoek uit Engeland wijst uit dat dit een preventieve werking op predatie heeft.
- Er is een wens om daar waar patrijzen broeden en/of koppeltjes met jongen worden waargenomen het gebied recreatieluw te maken, bijvoorbeeld door wegen/paden tijdelijk af te sluiten. Het is aan te raden dat vrijwilligers die constateren dat de recreatiedruk in een gebied problemen oplevert dit meldt bij de veldcoördinator van het collectief zodat gezamenlijk het gesprek met de gemeente/grondeigenaren kan worden aangegaan.
- Er is in 2023 nauwelijks predatie gemeld.
- Daarnaast heerst het vermoeden dat het in bedwang houden van de vos in en rondom de weidevogelkerngebieden een positieve bijdrage heeft gehad op de predatiedruk van de patrijs. In Duivense Broek is dat dit jaar expliciet gebleken.
- Loslopende honden hebben een versturende werking op patrijzen. Actieve handhaving is wenselijk tijdens het broedseizoen in gebieden waar de recreatiedruk hoog is en waar patrijzen broeden.

Territoria en beheer

- Aanvullend op deze rapportage zal SLG de veldcoördinatoren van het collectief kaarten aanleveren met daarop de vastgestelde patrijzenterritoria van 2023, de waargenomen patrijzen in 2023 (bezoekstippen uit Avimap) en de waarnemingen uit de NDFF, zodat er een compleet beeld ontstaat en de coördinatoren over alle benodigde informatie kunnen beschikken.
- Het aantal berekende territoria van de patrijs is in heel Rivierenland toegenomen van 138 in 2022 naar 142 in 2023. Het totaal aantal territoria in de focusgebieden in Rivierenland is gestegen van 74 in 2022 naar 85 in 2023.
Er zijn regionale verschillen. Waar in Bommelerwaard, Duivense Broek, Maas en Waal Wijchen en Overbetuwe het aantal territoria is gestegen, is in Bemmelen en Groesbeek een duidelijke daling te zien. In Maas en Waal regio Wijchen zijn in 2023, in tegenstelling tot 2022, de patrijswaarnemingen uit waarneming.nl wel meegenomen.
- Dichtheden patrijzen zijn in Nederhemert het hoogst (25,1%) en in Herwijnen e.o. het laagst (0,8%). Voor de overige focusgebieden ligt de dichtheid tussen de 6,1 en 16,7%, wat gemiddeld al een stuk hoger is dan de voorgaande jaren.
Met uitzondering focusgebied Groesbeek en Herwijnen zijn in alle andere focusgebieden de dichtheden patrijzen gestegen, ondanks (of dankzij) het feit dat de eerste helft van het broedseizoen erg koud verliep, waardoor de patrijzen lastig te vinden waren.
- Ook is geconcludeerd dat niet alle tellers de waarnemingen invoeren in Avimap. Hierdoor kan het Collectief niet inspelen op lokale verbeteringen van het leefgebied van de patrijs.
Ook worden niet alle 1% meldingen van patrijswaarnemingen ingevoerd in Avimap.
Oproep aan alle tellers en coördinatoren, ook veldcoördinatoren: voer patrijzen die je ziet in.
- Uit de analyse blijkt dat het aantal patrijzen-territoria, waar genomen maatregelen op meer dan 1000 meter afstand liggen, geminimaliseerd zijn.
De percentages waarop beheer ten behoeve van de patrijs wordt uitgevoerd, liggen in de meeste focusgebieden tussen de 2 en 4,8%. Alleen in Herwijnen e.o., Groesbeek en Duivense Broek ligt dit

nog onder de 1,5%. Met name in deze focusgebieden is een flinke investering in beheer nodig om de patrijs een positieve impuls te geven om op 3% of 5% ANLb maatregelen uit te komen.

- Stimuleren dat maatregelen in het midden van percelen worden genomen en niet aan de rand.
- In veel gebieden is het percentage tijdelijke ANLb maatregelen voor de patrijs lager dan 50%. Daar kan gestreefd worden naar een betere verdeling tussen tijdelijke en permanente maatregelen. Daar waar permanente maatregelen voldoende aanwezig zijn, kan gestreefd worden naar een betere verdeling in de pakketten. Zoals meer struweelhagen voor dekking en broedgelegenheid. Daar waar tijdelijke maatregelen voldoende aanwezig zijn, kan gestreefd worden naar een betere verdeling van pakketten. Met name meer wintervoedselakkers voor de winter en keverbanken voor de 'vroege' insecten.
- Meer wintervoedselakkers zijn in alle gevallen van belang voor de patrijzen. Enerzijds omdat veel patrijzen de winter niet overleven vanwege de 'hungry gap'. Anderzijds omdat er geen graanstoppels achterblijven van zomer-/vogelgraanvelden als deze ondergewerkt worden.
- Om de kwaliteit van de stroken te verbeteren, heeft het niet de voorkeur stroken direct langs een drukke weg of in de schaduw te leggen.
- Het algemene advies is om meer te doen in minder gebieden en op een beperktere oppervlakte, dus investeren in de aangewezen focusgebieden (gebieden met de hoogste dichtheden) voor de patrijs.

Inventarisatie landschap t.b.v. de patrijs excl. ANLb

Het streven is 10% van het landschap optimaal in te richten voor de patrijs, waarvan ca. 5% wordt gerealiseerd door bestaand landschap en ca. 5% door gerichte maatregelen ANLb. Dan zou de populatie moeten groeien.

M.b.t. de 5% bestaand landschap is het advies is om in de toekomst een gebiedsscan uit te voeren per focusgebied, om te beoordelen hoe de situatie daadwerkelijk in het veld en een completer beeld te krijgen van het biotoop voor de patrijs.

Bronnen

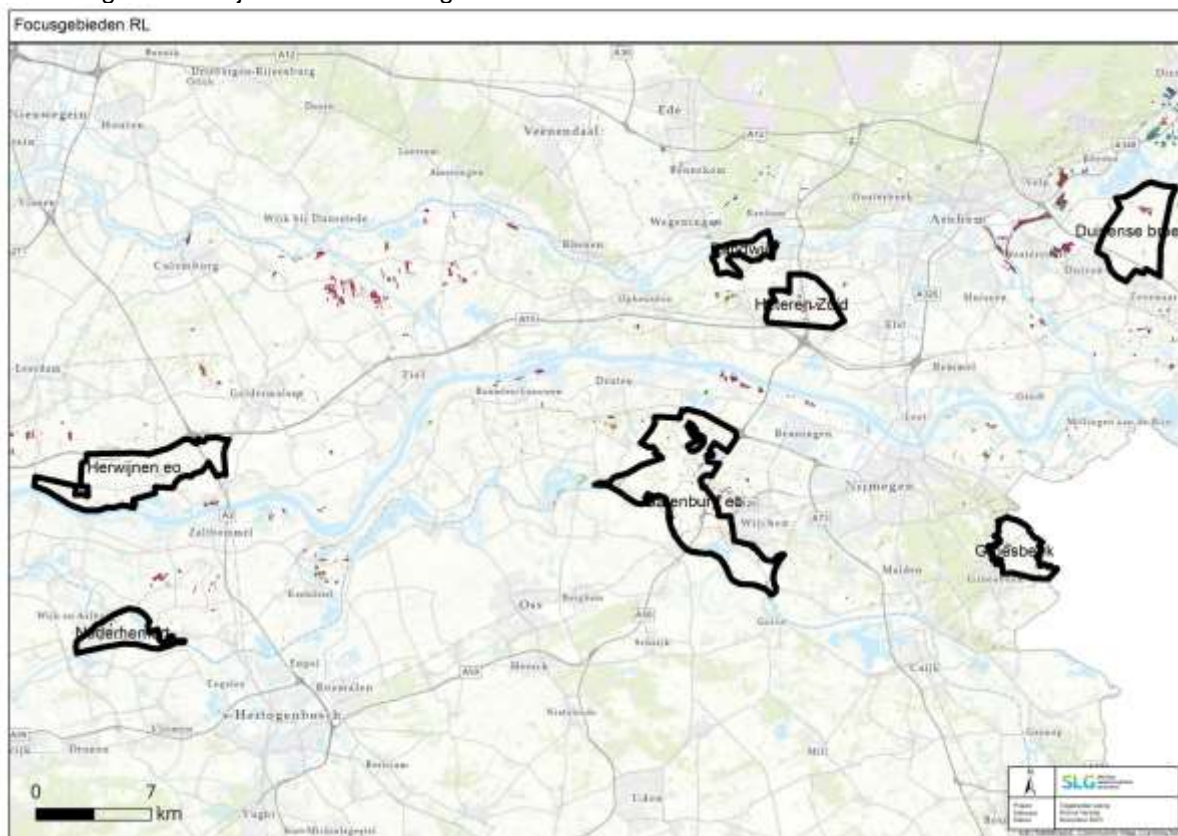
- Handleiding patrijstelingen en invoer op Avimap en Sovon-website, SLG 2023.
Te downloaden op <https://slgelderland.nl/assets/docs/pdf/2023-Handleiding-invoer-patrijzen.pdf>
- Partridge Leidraad en Factsheets 'Patrijzenbescherming, een leidraad voor herstel van boerenlandnatuur' met informatie over samenhang, keverbank, bloemenblok, patrijzenhaag, winterstoppel (pagina 13-16 zijn niet van toepassing).
Beide te downloaden op: <https://www.vogelbescherming.nl/bescherming/wat-wij-doen/onze-boerenlandvogels/kerngebieden-en-projecten/partridge1/informatiemap>

Bijlagen

1. Begrenzing Focusgebieden Patrijs
2. Aandachtspunten vanuit de patrijzen-tellers
Belangrijkste opmerkingen gemaakt tijdens de evaluatie-overleggen
3. Optimaal beheer en pakketten

Bijlage 1 Patrixtelgebieden

De focusgebieden zijn hier in zwart afgebeeld.

Bijlage 2 Aandachtspunten vanuit de patrijzen-tellers

Onderstaand de belangrijkste gemaakte opmerkingen naar aanleiding van de evaluatie-avond op 7 november 2023 (Rivierengebied West) en 16 november 2023 (Rivierengebied Oost):

Bemmel

- Ingevoerde waarnemingen zijn nav deze avond gecheckt en aangevuld.

Betuwe West (TCW)

- Landscheiding is een nieuw telgebied: 2 territoria
- Vuren West is voor het tweede jaar geteld, 2 territoria
Er zijn geen ANLb maatregelen, wel zit er een grotere akkerbouwer.
- In Ravenswaaijse waard zijn geen patrijzen geteld. Wel een boer die meldde dat er een patrijzennest per ongeluk was kapot gereden.

Bommelerwaard

- Doornwaard was in overleg niet meer geteld. Toch zitten er nog patrijzen. Besloten dit gebied niet af te voeren, maar vanaf 2024 weer te gaan tellen.
- Vele territoria in Nederhemert-Uiterwaarden ZW zijn gecheckt bij teller en kloppen.
- Nieuwe tellers nodig, werving binnen Natuur- en vogelwacht Bommelerwaard. Op startavond patrijzentelcursus door SLG.

Duivense broek

- Later op pad gegaan (geluid na zonsondergang).
- Voor het eerst nachtkijker gebruikt.
- Meer patrijzen gevonden dan voorgaande jaren.
- Vos wordt kort gehouden.
- Telgebied Strand Noord: meekijken met BMP tellingen Sovon.

Groesbeek

- Lastig jaar, weinig goede avonden voor geluidstelling.
- Ook dit jaar met warmtekijker gewerkt
- Veel issues in het veld:
Jachthutten in patrijzenstroken.
Bieten gestort in stroken.
Jacobskruidtrekkers in broedseizoen.
Stroken zijn smal geworden.
- Er zijn stroken die aan een drukke weg en of in de schaduw liggen en/of van slechte kwaliteit zijn.
- In telgebied De Heuvel is een territoria te weinig berekend.

Maas en Waal Mid-West

- Patrijzen vliegen aan vanuit Hemelse Rijk (Brabant).
- Maatregelen in uiterwaarden hebben hun positieve effect. Focusgebied maken is daardoor niet nodig.

Maas en Waal (Wijchen)

- Waarnemingen van waarneming.nl zijn dit jaar overgenomen als 1% melding in avimap. (alleen in 2022 niet gedaan).
- Lastig om vrijwilligers te enthousiasmeren om in september te gaan tellen.
Voorjaarstelling is het belangrijkste. Tellingen in het najaar/winter niet verplichten.
- Vossenjacht hetzelfde als voorgaande jaren.
- Tellers in gebieden waar niets wordt gezien herverdelen om het tellen interessant te houden en de tellers niet te verliezen.
- Patrijzen broeden vooral in bermen, ook langs asfalt. Bermen worden te vroeg gemaaid. Doorgeven aan gebiedscoördinator.

Maurik

- Hornixe Veld zit al paar jaar niets meer.

Ooijpolder

- Veel predatie
- Gebied is geschikt, maar ook veel betreden door wandelaars, te weinig rust.
- We kijken mee met BMP tellingen Sovon. Er worden alleen ochtendtellingen gedaan, zonder geluid.

Overbetuwe

- Elst: schapendraad zorg ervoor dat vossen minder in het gebied komen.
- Tip: voor elke telgroep een appgroep en 1 appgroep voor het gehele gebied.
- Ook hier wordt geschoven met tellers, zodat tellers ook in gebieden komen waar patrijzen zitten.
- Ook input vanuit vlindertellers en vogelwerkgroep.
- Hemmen is minder geteld.
Vogelwerkgroep Wageningen gaat inventarisatie doen in Hemmen. 0-telling. Dit gaat over alle vogels.

Bijlage 3 Optimaal beheer en pakketten

In 2020 heeft SLG samen met het collectief Rivierenland een optimalisatieplan voor de patrijs opgesteld. Hieronder is een deel uit dit plan overgenomen.

De Partridge Leidraad beveelt aan om minimaal 7% van de oppervlakte in te richten met hoogwaardig habitat voor de patrijs, zo gelijkmatig mogelijk over het gebied verdeeld. Dit cijfer is gebaseerd op verschillende wetenschappelijke studies die hebben onderzocht hoe een toenemende hoeveelheid broed- en kuikenhabitat van invloed is op de overleving van patrijzenkuikens, (Bron, zie leidraad Partridge) en studies die bekeken wat de invloed is van braakliggende oppervlaktes, natuurgebieden, en zogenoemde 'Ecologische Compensatiegebieden' op een bredere range van boerenlandvogels en akkernatuur.

Uit Engels onderzoek (Walker et al 2018 Animal Conservation) blijkt dat in Engeland 5 tot 33% van de boerenlandvogelpopulatie toegang moet hebben tot minimaal 7% van het landbouwareaal met agrarisch natuurbeheer om de achteruitgang te stoppen.

Het advies van Eckard Gottschalk, universiteit van Göttingen, luidt om akkerbouwlandschappen predatorbestendig te maken met een aandeel van drie tot zeven procent geschikte oppervlakte in robuuste eenheden. Zijn advies voor optimaal beheer is om 6-7% van het gebied (5x5 km) in te richten met bloemenstrips. Als minimaal beheer houdt Gottschalk aan een minimum oppervlak van 100 km², met daarbinnen 3-5% van de oppervlakte met maatregelen. Kanttekening hierbij is dat Gottschalk uitgaat van grootschalige akkerbouwlandschappen, een ander type landschap dan de Achterhoek.

Bron: Eckard Gottschalk

Volgens Kuijper dient 3% van de landbouwgrond te worden ingericht als insectenrijk kuikenhabitat om de populatie te stabiliseren. Daarnaast zou 4 km aan lijnvormige elementen beschikbaar moeten zijn per km² voor geschikt nesthabitat.

Om de populatie te laten toenemen liggen deze aantallen hoger:

5% kuikenhabitat

6,9 km/km² geschikt broedhabitat

Kuijper is bij zijn onderzoek er vanuit gegaan dat er geen reductie van predatoren plaatsvindt in een gebied.

Bron: De patrijs in Nld: oorzaken van achteruitgang en mogelijkheden voor herstel (Kuijper)

Uit een artikel uit het themanummer Oriulus van het Belgische Natuurpunt blijkt de volgende sleutelfactor: Probeer aan 10% natuurvriendelijk terrein te komen in je gebied.

In het artikel wordt aangegeven dat uit buitenlandse studies blijkt dat dit een minimum is om echt opnieuw vooruitgang te boeken voor de soorten van het agrarisch gebied. (bv. Flade et al. 2006; Birrer et al. 2007; Henderson et al. 2012; Cormont et al. 2016). Met 5 à 10% bereik je hoogstens een *stand-still*. Met minder gaat de achteruitgang gewoon door.

Een groot deel van die 10% moet bestaan uit permanente structuren zoals graslanden, hagen, ruigtes poelen, enz. Een hard % is hiervoor niet te geven, maar $\frac{3}{4}$ lijkt een aanvaardbaar doel. Dat andere kwart kan in tijdelijke maatregelen zoals vogelvoedselgewassen, onbespoten graanstoppels, en andere maatregelen die meegaan met een jaarlijks wisselend akkergewas.

Bron: Oriulus

De essentie van akkervogelbescherming is: houd minstens 10% van de oppervlakte vrij van bestrijdingsmiddelen en bemesting. Wat telt hiervoor mee: hagen, bloemrijk grasland, bermen, bufferstroken, kleine struwelen, oevers van watergangen, poelen en onverharde wegen.

Bron: Oriulus